

Briuselis, 2019 m. lapkričio 15 d.
(OR. en)

14065/19

LIMITE

COPEN 432
ENFOPOL 506
ENV 924
CRIMORG 159
CATS 134
JAI 1205

PRANEŠIMAS

nuo: Pirmininkaujantčios valstybės narės
kam: Nuolatinųjų atstovų komitetui / Tarybai

Ankstesnio
dokumento Nr.: 13458/19

Dalykas: Aštunto tarpusavio vertinimo etapo dėl nusikaltimų aplinkai galutinė
ataskaita -
Informacija ir diskusija Taryboje

Vadovaudamasi 1997 m. gruodžio 5 d. Bendrųjų veiksmų 97/827/TVR¹ 2 straipsniu, 2016 m. gruodžio 14 d. Bendrųjų klausimų, įskaitant vertinimą, darbo grupė (GENVAL) nusprendė, kad aštuntas tarpusavio vertinimo etapas bus skirtas Europos politikos priemonių, skirtų nusikaltimų aplinkai prevencijai ir kovai su jais, praktiniam įgyvendinimui ir veikimui.

¹ 1997 m. gruodžio 5 d. Bendrieji veiksmai 97/827/TVR, Tarybos priimti pagal Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnį, sukuriantys mechanizmą, skirtą įvertinti tarptautinių įsipareigojimų kovoje su organizuotu nusikalstamumu taikymą ir įgyvendinimą nacionaliniu lygiu (OL L 344, 1997 12 15).

2019 m. rugsėjo 17 d. Teisėsaugos darbo grupės / Bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose darbo grupės posėdyje buvo pristatytas pirmininkaujančios valstybės narės vardu Tarybos generalinio sekretoriato parengtas galutinės ataskaitos projektas, išdėstyta dok. 11751/19, į kurią įtrauktos išvados ir rekomendacijos, pateiktos anksčiau priimtose ataskaitose dėl kiekvienos valstybės narės, ir buvo preliminariai pasikeista nuomonėmis.

Delegacijų buvo paprašyta iki 2019 m. spalio 4 d. raštu pateikti pastabas dėl galutinės ataskaitos projekto. 2019 m. lapkričio 12 d. Policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose koordinavimo komitetui (CATS) buvo pristatyta patikslinta ataskaitos redakcija, išdėstyta dok. 13458/19, ir jis ją patvirtino siekiant 2019 m. gruodžio 2–3 d. perduoti Teisingumo ir vidaus reikalų tarybai.

Šio dokumento priede pateikiamą Aštunto tarpusavio vertinimo etapo galutinę ataskaitą pirmininkaujanti valstybė narė ketina pristatyti minėtos Tarybos posėdyje teisingumo klausimais 2019 m. gruodžio 3 d. Po pirmininkaujančios valstybės narės pranešimo delegacijų bus paprašyta pasikeisti nuomonėmis. Ryšium su tuo, pirmininkaujanti valstybė narė taip pat atkreips dėmesį į savo ataskaitą dėl ES baudžiamosios teisės nusikaltimų aplinkai srityje (dok. 12801/19). Tuomet Tarybos bus paprašyta susipažinti su minėta galutine ataskaita ir atkreipti dėmesį į tai, kad svarbu stiprinti kovą su nusikaltimais aplinkai.

Remiantis pirmiau nurodytų Bendrųjų veikslių 8 straipsnio 4 dalimi, galutinė ataskaita taip pat bus pateikta Europos Parlamentui susipažinti.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, Nuolatinių atstovų komiteto prašoma:

- atkreipti dėmesį į tai, kokių tolesnių veikslių pirmininkaujanti valstybė narė ketina imtis dėl šio dokumento priede pateikiamos Aštunto tarpusavio vertinimo etapo galutinės ataskaitos Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos 2019 m. gruodžio 3 d. posėdyje;

- rekomenduoti Tarybai susipažinti su minėta ataskaita ir atkreipti dėmesį į tai, kad svarbu stiprinti kovą su nusikaltimais aplinkai.

Projektas

Aštunto tarpusavio vertinimo etapo galutinė ataskaita

**„Europos politikos priemonių, skirtų nusikaltimų aplinkai prevencijai ir kovai
su jais, praktinis įgyvendinimas ir veikimas“**

TURINYS

I. ĮVADAS.....	5
II. SANTRAUKA	8
III. NACIONALINĖ APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJA	17
IV. STATISTIKA.....	21
V. PREVENGINIAI VEIKSMAI	27
VI. STRUKTŪROS. TEISMINĖS INSTITUCIJOS	32
VII. STRUKTŪROS. TEISĖSAUGOS INSTITUCIJOS.....	36
VIII. STRUKTŪROS. KITOS INSTITUCIJOS.....	40
IX. STRUKTŪROS. BENDRADARBIAVIMAS IR KOORDINAVIMAS NACIONALINIŲ LYGMENIŲ	45
X. MOKYMAS	50
XI. TEISINIAI ASPEKTAI	55
XII. PROCEDŪRINIAI KLAUSIMAI	60
XIII. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS.....	67
XIV. VIEŠOJO IR PRIVAČIOJO SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMAS.....	73
XV. NETEISĖTA PREKYBA ATLIEKOMIS	76
XVI. NETEISĖTA PAVOJINGŲJŲ MEDŽIAGŲ GAMYBA AR TVARKYMAS IR PAVOJINGŲJŲ ATLIEKŲ TVARKYMAS	84

I. ĮVADAS

Atsižvelgiant į 1997 m. gruodžio 5 d. priimtus Bendruosius veiksmus 97/827/TVR¹, sukuriančius mechanizmą, skirtą įvertinti tarptautinių įsipareigojimų kovoje su organizuotu nusikalstamumu taikymą ir įgyvendinimą nacionaliniu lygiu, šioje ataskaitoje siekiama apibendrinti aštunto tarpusavio vertinimo etapo rezultatus bei rekomendacijas ir suformuluoti išvadas.

Vadovaudamasi pirmiau nurodytų Bendrųjų veiksmų 2 straipsniu, 2016 m. gruodžio 14 d. Bendrųjų klausimų, įskaitant vertinimą, darbo grupė (GENVAL) nusprendė, kad aštuntas tarpusavio vertinimo etapas turėtų būti skirtas Europos politikos priemonių, skirtų nusikaltimų aplinkai prevencijai ir kovai su jais, praktiniam įgyvendinimui ir veikimui.

Valstybės narės palankiai įvertino tai, kad aštunto tarpusavio vertinimo etapo tema buvo pasirinkti nusikaltimai aplinkai. Tačiau dėl to, kad nusikaltimai aplinkai apima daug įvairių nusikalstamų veikų, laikantis GENVAL priimto sprendimo, buvo susitarta vertinimo metu sutelkti dėmesį į tas veikas, kurioms, valstybių narių manymu, verta skirti ypatingą dėmesį. Šiuo tikslu aštuntame tarpusavio vertinimo etape nagrinėtos dvi konkrečios sritys: neteisėta prekyba atliekomis ir neteisėta pavojingų medžiagų gamyba arba tvarkymas, neįtraukiant kitų rūšių nusikaltimų aplinkai, pavyzdžiui, neteisėtos prekybos laukiniais augalais ir gyvūnais, neteisėtos prekybos mediena, neteisėtos prekybos žuvimi ir oro taršos².

¹ 1997 m. gruodžio 5 d. Bendrieji veiksmai 97/827/TVR (OL L 344, 1997 12 15, p. 7–9).

² Šioje galutinėje ataskaitoje „nusikaltimai aplinkai“ apima GENVAL apibrėžtą įvertinimo sritį.

Šis požiūris sudarė sąlygas išsamiai išnagrinėti kovos su nusikaltimais aplinkai, tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir bendradarbiavimo su atitinkamomis ES agentūromis teisinius ir veiklos aspektus.

Šiame kontekste ypač aktualūs šie teisės aktai: 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas³ (perkėlimo į nacionalinę teisę data: 2010 m. gruodžio 12 d.), 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę⁴ (perkėlimo į nacionalinę teisę data: 2010 m. gruodžio 26 d.) ir 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1013/2006 dėl atliekų vežimo⁵ (įsigaliojimo data: 2007 m. liepos 12 d.).

Be to, pagal Direktyvą 2008/98/EB reikalaujama, kad valstybės narės parengtų atliekų tvarkymo planus ir atliekų prevencijos programas, pastarąsias – ne vėliau kaip 2013 m. gruodžio 12 d. Šių programų tikslas – pateikti koordinuotą nacionalinį požiūrį į atliekų prevenciją, nustatant tikslus bei politiką ir siekiant atsieti ekonomikos augimą nuo atliekų susidarymo poveikio aplinkai.

Organizuojant aštuntą etapą taip pat buvo patvirtintas klausimynas, nustatyta vizitų eilės tvarka ir vertinimo grupių sudėtis, kiek tai susiję su stebėtojais (2017 m. gegužės 5 d. GENVAL posėdis), taip pat remiantis valstybių narių pasiūlymais buvo paskirti ekspertai. Misijas koordinavo ir vertinimo grupių ekspertams padėjo Generalinis sekretoriatas.

Pirmoji vertinimo misija įvyko 2017 m. rugsėjo 26–29 d. Švedijoje. Paskiausia vertinimo misija įvyko 2019 m. vasario 25 d. – kovo 1 d. Jungtinėje Karalystėje. Po visų 28 vertinimo misijų parengtos išsamios ataskaitos apie atskiras valstybes nares.

³ OL L 312, 2008 11 22, p. 3.

⁴ OL L 328, 2008 12 6, p. 28.

⁵ OL L 190, 2006 7 12, p. 1.

Vėliau šios vertinimo ataskaitos buvo aptartos ir priimtos bendrame Teisėsaugos darbo grupės / Bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose darbo grupės posėdyje⁶. Daugumą ataskaitų galima rasti Tarybos interneto svetainėje ir jos yra viešai prieinamos.

Šiame dokumente pateikiamos anksčiau parengtose konkrečiose kiekvienai atskirai valstybei narei skirtose ataskaitose išdėstytos išvados ir rekomendacijos⁷. Tačiau pažymėtina, kad dėl ilgos vertinimo proceso trukmės individualios ataskaitos gali ne visiškai atspindėti esamą padėtį.

⁶ Švedija (ST 6540/18 REV1 DCL1), Prancūzija (ST 6734/18 DCL1), Airija (ST 7139/18 REV1 DCL1), Suomija (ST 8430/18 REV1), Nyderlandai (ST 8379/18 REV1), Italija (ST 9815/18 REV1), Slovakija (ST 9816/18 REV1), Vokietija (ST 11430/18 REV1), Belgija (ST 11402/18 REV1), Danija (ST 11621/18 REV1), Vengrija (ST 11585/18), Latvija (ST 11426/18 REV2), Graikija (ST 14588/18 REV1), Čekija (ST 14129/18 REV1), Kipras (ST 14059/18 REV1), Lenkija (ST 15079/18 REV1), Ispanija (ST6601/19 REV1), Malta (ST 5518/19 REV1), Estija (ST 6767/19 REV1), Liuksemburgas (ST 7947/19 REV1), Slovėnija (ST 8065/19), Rumunija (ST 8783/19 REV1), Kroatija (ST 9178/19 REV1), Bulgarija (ST 9180/19 REV1), Portugalija (ST 9098/19), Lietuva (ST 10080/19), Austrija (ST 10079/19) ir Jungtinė Karalystė (ST 10081/19).

⁷ Individualios ataskaitos parengtos iškart po vizitų atitinkamose valstybėse narėse. Po to galėjo įvykti pokyčių (pavyzdžiui, buvo užbaigtas teisės aktų įgyvendinimas), į kuriuos nebūtų atsižvelgta individualiose ataskaitose. Tolesni veiksmai, susiję su vertinimo ataskaitomis, kurių turi būti imtasi praėjus 18 mėnesių po ataskaitų priėmimo, turėtų atspindėti tokius pokyčius. Ataskaitas aptariant Teisėsaugos darbo grupėje / Bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose darbo grupėje, valstybės narės neretai pranešdavo apie (būsimus) pokyčius, kuriais siekiama atsižvelgti į joms skirtoje individualioje ataskaitoje pateiktas rekomendacijas.

II. SANTRAUKA

Nusikaltimai aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, yra sudėtingi ir daugialypiai nusikaltimai, kurių vienokia ar kitokia forma ir skirtingu mastu įvykdoma visoje Europos Sąjungoje. Vertinimo kontekste šiuo klausimu ne kartą buvo pabrėžta, jog esama rizikos, kad tam tikros nusikalstamos veikos šioje srityje liks neatskleistos, kadangi šios rūšies nusikaltimai retai yra akivaizdūs – dažniau jie yra „nematomi“, todėl vertinami kaip „kontroliuoti nusikaltimai“, su kuriais dėl tokio jų pobūdžio turi būti kovojama rodant iniciatyvą.

Ataskaitoje akcentuota, jog siekiant veiksmingai užkirsti kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir su jais kovoti, būtina nustatyti aktualius prioritetus ir laikytis tarpžinybinio požiūrio, įtraukiant skirtingas nacionalines valdžios institucijas, ir užtikrinti veiksmingą jų pastangų koordinavimą, vadovaujantis strategine politika.

Tačiau daugumoje valstybių narių šių rūšių nusikaltimams politiniu lygmeniu iš esmės neteikiamas prioritetas, taip pat daugumoje valstybių narių nėra išsamios nacionalinės strategijos, kurioje būtų išdėstyti atitinkami prioritetai ir kuria būtų įtrauktos visos atitinkamos institucijos. Todėl atitinkamoms valstybėms narėms pateiktos rekomendacijos priimti tokią strategiją, galbūt išdėstyta viename dokumente, kartu su jos įgyvendinimo planu.

Daugumoje valstybių narių turimi statistiniai duomenys apie nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, yra nepakankami, fragmentiški ir gaunami iš daugybės atskirų statistinių duomenų šaltinių; juos atskirai renka kiekviena tokių rūšių nusikaltimų prevencijos ir kovos su jais veikloje dalyvaujanti institucija ir šie duomenys nėra niekaip susiejami ar integruojami.

Dėl to, kad nėra konsoliduotų duomenų apie nusikaltimus aplinkai, apie kuriuos pranešta, trūksta informacijos iš administracinių institucijų, policijos, prokuratūros ir teismų apie visą bylų srautą ir nėra atliekama jo analizė. Todėl nėra galimybės įvertinti šių nusikalstamų reiškinų mastą ir atitinkamai pritaikyti nacionalines priemones ir veiksmus.

Taigi, valstybėms narėms rekomenduota parengti metodą, kurį taikant būtų sistemingai renkami patikimi ir atnaujinami statistiniai duomenys, apimantys pranešimų, tyrimų, baudžiamojo persekiojimo atvejų ir apkaltinamųjų nuosprendžių, susijusių su nusikaltimais atliekų srityje, skaičių. Tai sudarytų sąlygas atlikti aplinkosauginių pažeidimų prevencijos ir kovos su jais nacionalinės sistemos strateginį įvertinimą, kad būtų galima lengviau įvertinti jos veiksmingumą ir nustatyti prioritetus, pagal kuriuos skiriami išteklių šioms klausimams spręsti.

Keliose valstybėse narėse informacijos valdymui naudojamos duomenų bazės arba stebėsenos priemonės buvo nurodytos kaip gerosios praktikos pavyzdžiai, tačiau rekomenduota tokias informacines ir duomenų rinkimo sistemas susieti.

Neturint galimybės patikrinti bendrus duomenis apie nusikaltimus aplinkai, konkrečiai su atliekomis susijusius nusikaltimus, dauguma atvejų vertinimo grupės negalėjo nuodugniai išnagrinėti faktinio tų rūšių nusikaltimų masto ir rimtumo, taip pat įvertinti susijusių bendrų tendencijų atitinkamose valstybėse narėse.

Aplinkos apsaugos prioritetų nustatymas apima aplinkosaugos bylas nagrinėjančių kompetentingų įstaigų, kurioms suteikti tinkami įgaliojimai vykdyti jų užduotis ir reikiami žmogiškieji bei biudžeto išteklių, organizacinės struktūros sukūrimą.

Vertinant bendrai, visos valstybės narės turi įdiegusios kovos su nusikaltimais aplinkai institucinę struktūrą; pastaroji valstybėse narėse yra panaši, nors esama skirtumų, susijusių su konkrečiu kompetencijos priskyrimu kelioms dalyvaujančioms institucijomis ir jos paskirstymu tarp centrinio ir teritorinio lygmenų, taip pat aplinkosaugos teisės aktų, įskaitant atliekų srities teisės aktus, pažeidimų stebėsenos ir sankcijų skyrimo sistemų skirtumų.

Atliekant tarpusavio vertinimą, nustatyta, kad keliose valstybėse narėse tokia organizacinė struktūra yra nusistovėjusi ir išsami, o atitinkamų tarnybų kompetencija – aiški ir tinkamai paskirstyta; kitose valstybėse narėse organizacinę struktūrą reikėtų tobulinti, kad būtų padidinti nacionaliniai pajėgumai kovoti su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.

Vertinimo metu taip pat akcentuota, jog svarbu sudaryti sąlygas visoms nacionalinėms kompetentingoms institucijoms, įskaitant teismines institucijas, glaudžiai bendradarbiauti, kad būtų užtikrinta sinergija ir padidintas šios srities nacionalinės aplinkos apsaugos ir vykdymo užtikrinimo sistemos atsparumas.

Visų kovoje su nusikaltimais aplinkai dalyvaujančių atitinkamų suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimo institucionalizavimo mastas valstybėse narėse skiriasi. Kai kuriose iš jų toks bendradarbiavimas vyksta neformaliu ir *ad hoc* pagrindu, tačiau tam tikromis netikėtomis aplinkybėmis toks požiūris gali būti nepatikimas ir, bet kuriuo atveju, kyla praktinės patirties perdavimo klausimas; kitose valstybėse narėse yra įdiegta labiau oficiali ir struktūrizuota tarpinstitucinė sistema, dažnai grindžiama protokolais ar susitarimo memorandumais; kai kuriais atvejais toks bendradarbiavimas koordinuojamas daugiadalykėse platformose, ir tai gali būti laikoma geriausios praktikos pavyzdžiu, nes sudaromos sąlygos didinti prevencijos ir vykdymo užtikrinimo sistemų veiksmingumą.

Dėl iššūkių, kuriuos kelia nusikaltimai aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, sudėtingumo ir dėl šių nusikaltimų techninio pobūdžio visoms kovoje su tokių rūšių nusikaltimais dalyvaujančioms kompetentingoms institucijoms reikia aukšto lygio teisinių žinių ir techninės ekspertinės patirties, tiek centriniu, tiek vietos lygmeniu.

Kai kurių įvertintų valstybių narių institucijos nurodė, kad, atsižvelgiant į nedidelį nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, aktualumą jų jurisdikcijoje, jos nemano esant tikslinga sukurti specializuotas struktūras, skirtas šių formų nusikalstamumo prevencijai ir kovai su juo.

Tačiau atliekant tarpusavio vertinimą ne kartą buvo akcentuota, kad būtina užtikrinti šioje srityje dirbančių pareigūnų aukšto lygio specializaciją. Specializuotų žinių turinčių tyrėjų taip pat reikia norint atsižvelgti į finansinį ir ekonominį nusikaltimų aplinkai aspektą, ypač sunkių nusikaltimų atveju.

Visoje Europos Sąjungoje atitinkamų darbuotojų specializacijos lygis yra tinkamesnis, nors esama ir išimčių, kalbant apie aplinkosaugos institucijas ir, tam tikru mastu, policiją bei muitinę, tačiau tam tikrose valstybėse narėse kai ką reikia tobulinti, nes specializuotas personalas greta kovos su nusikaltimais aplinkai turi ir kitų užduočių, arba veikla vykdoma tik centriniu, bet nevykdoma vietos lygmeniu.

Teisminių institucijų atveju, priešingai, tokia specializacija dažnai yra nepakankama.

Daugumoje valstybių narių, viena vertus, nebuvo sukurta jokių specializuotų teisminių struktūrų, skirtų kovai su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir, kita vertus, nėra paskirta prokurorų ar teisėjų, kurių specializacija būtų konkrečiai šios srities baudžiamosios bylos. Tačiau taip pat esama galimybės, kad prokurorai ir teisėjai galėjo *de facto* įgyti konkrečių ekspertinių žinių nagrinėdami nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus. Kelioms valstybėms narėms buvo pateikta atitinkamų rekomendacijų siekiant didinti teisminių institucijų specializaciją šioje srityje.

Norint įgyti tokios specializacijos bei ekspertinės patirties ir užtikrinti, kad atitinkami darbuotojai nuolat atnaujintų žinias apie teisės aktus ir procedūrinius reikalavimus šioje nuolat besivystančioje srityje, taip pat būtina užtikrinti reguliarių ir išsamų nuolatinį mokymą, tiek karjeros pradžioje, tiek visą jos laikotarpį, įskaitant bendrą mokymą, skirtą teisėsaugos ir teisminėms institucijoms. Tai taip pat turėtų apimti naudojamąsi mokymosi galimybėmis, kurios teikiamos ES lygmeniu, pavyzdžiui, CEPOL ir atitinkamuose tinkluose.

Kai kuriose valstybėse narėse specializuotos policijos tarnybos / padaliniai, kovojantys su nusikaltimais aplinkai, priklauso nacionalinės policijos ekonominių ir finansinių nusikaltimų tyrimo departamentams, ir tai laikoma geriausios praktikos pavyzdžiu, nes nusikaltimų aplinkai motyvas dažnai yra finansinė nauda, todėl gali reikėti finansinių tyrimų.

Kitas vertinimo metu nustatytas trūkumas yra tas, kad inspektorių ir faktiškai atliekamų patikrinimų, įskaitant fizinius patikrinimus, skaičius dažnai yra nepakankamas norint tinkamai kovoti su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.

Abu aspektai yra susiję, nes kai trūksta žmogiškųjų išteklių, atliekama mažai patikrinimų (ypač *ad hoc* patikrinimų ir jungtinių aplinkosaugos ir finansinių tyrimų ir kt.) ir konkrečių tyrimų. Todėl nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, aptikimo lygis yra gana žemas, o tam tikrais atvejais dėl tokių nusikaltimų iškeltų baudžiamųjų bylų skaičius yra statistikos požiūriu nereikšmingas. Dėl to gali susidaryti įspūdis, kad tokių nusikaltimų nėra, o tai gali kliudyti valstybėms narėms stiprinti savo stebėsenos ir vykdymo užtikrinimo sistemas, skirtas kovai su tokių rūšių nusikaltimais. Dėl visų šių veiksnių daugelyje valstybių narių trūksta iniciatyvumo.

Kalbant visų pirma apie prevencinius veiksmus, kai kurios valstybės narės pareiškė nuomonę, kad teisės aktai, patikrinimai ir licencijų išdavimo reikalavimai gali būti pakankami tokių rūšių nusikaltimų prevencijai užtikrinti, tačiau kitos valstybės narės aktyviau vykdo veiklą ir rengia prevencijos programas, informavimo, švietimo bei sąmoningumo ugdymo kampanijas ir pan.

Visos valstybės narės yra sukūrusios teisinę sistemą, skirtą kovai su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, kurioje apibrėžtos atitinkamos veikos ir sankcijos. Tačiau, remiantis vertinimo išvadomis, tam tikrose valstybėse narėse nėra iki galo išnaudojamas teisėsaugos ir baudžiamosios teisės sistemų potencialas, kai kuriais atvejais labiau tikėtina, kad administracinis vykdymo užtikrinimas vertinamas kaip mažiau probleminis ir veiksmingesnis nei tolesnės teisminės priemonės. Todėl atliekant vertinimą toms valstybėms narėms rekomenduota dar kartą įvertinti administracinio ir baudžiamojo požiūrio į tokių rūšių nusikaltimus pusiausvyrą.

Be to, administracinių nuobaudų ir baudžiamųjų sankcijų sistemos ne visuomet yra labai aiškiai atskirtos, nes trūksta teisinių apibrėžčių arba jos nėra aiškios. Todėl atliekant vertinimą atitinkamoms valstybėms narėms rekomenduota, remiantis tiksliais iš anksto nustatytais kriterijais, aiškiai nustatyti, kuo nusikaltimai skiriasi nuo nusižengimų, kad nekiltų jokių abejonių dėl nusikaltimų aplinkai sunkumo lygio.

Kitas vertinimo metu nustatytas iššūkis yra susijęs su tam tikrais sunkumais aiškinant ir taikant tam tikras sąvokas, pavyzdžiui, „žala aplinkai“, „žalos rizika“ ir „žalos mastas“: jas prokurorai dažnai aiškina atsižvelgdami į kiekvieną konkretų atvejį. Todėl, siekiant palengvinti šių užduočių vykdymą, atitinkamoms valstybėms narėms rekomenduota papildomai peržiūrėti teisės aktus ir (arba) priimti atitinkamas gaires.

Valstybėse narėse numatyta juridinių asmenų atsakomybė už su atliekomis susijusius nusikaltimus yra skirtingų formų. Kai kurios yra numačiusios su tuo susijusių juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę. Kitos yra numačiusios administracinę atsakomybę. Kai kurių valstybių narių, kuriose numatytos tik baudos įmonėms, atveju laikyta, kad tokių baudų nepakanka.

Kai kuriose valstybėse narėse neleidžiama naudoti specialių tyrimo metodų (pavyzdžiui, stebėjimo, infiltracijos, telefoninių pokalbių klausymosi ir kt.) tiriant nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, nebent esama sąsajos su ekonomiais ir finansiniais nusikaltimais. Toms valstybėms narėms rekomenduota numatyti šią galimybę, kiek tai yra proporcinga atsižvelgiant į atitinkamą nusikalstamą veiką.

Akcentuota, jog esama sunkumų, susijusių su įrodymais, be kita ko, administracinių institucijų surinktų įrodymų priimtinumu, nes šioms institucijoms netaikomos griežtos baudžiamojo proceso taisyklės, todėl jų surinkti įrodymai ne visuomet gali būti panaudojami teismo procesuose.

Užtikrinant aplinkos apsaugą ir vykdant prevencinę bei sąmoningumo ugdymo veiklą svarbus vaidmuo tenka privačiajam sektoriui; jo bendradarbiavimas su teisėsaugos institucijomis gali būti itin naudingas teikiant pranešimus apie žalą aplinkai. Tačiau viešojo ir privatačio sektorių tarpusavio bendradarbiavimo lygis ir formos valstybėse narėse skiriasi; kai kuriose iš jų toks bendradarbiavimas vyksta neformaliai, o kitose egzistuoja oficiali viešojo ir privatačio sektorių partnerystės sistema, dažnai grindžiama protokolais arba susitarimo memorandumais. Atliekant vertinimą valstybėms narėms, kurios dar nėra nustačiusios tokių struktūrizuotų bendradarbiavimo formų, rekomenduota tai padaryti.

Kalbant visų pirma apie NVO, ne visose valstybėse narėse jos gali dalyvauti baudžiamuosiuose procesuose ir būti *parte civile*; kai kuriais atvejais jos gali tik teikti skundus ir vykdyti sąmoningumo ugdymo bei šviečiamąją veiklą; keliose valstybėse narėse NVO neatlieka jokio reikšmingo vaidmens šioje srityje.

Siekiant skatinti piliečius pranešti apie aplinkosauginius pažeidimus, kompetentingos institucijos keliose valstybėse narėse ėmėsi priemonių anoniminių tokių pranešimų teikimui palengvinti (pavyzdžiui, sukurtos karštosios linijos, išmaniųjų telefonų programėlės ar internetinės priemonės).

Policijos, muitinės ir teisminių institucijų informuotumo apie ES įstaigų ir tinklų, taip pat apie nusikaltimų aplinkai srityje veikiančių tarptautinių forumų veiklą ir dalyvavimas šioje veikloje skiriasi, o tam tikrais atvejais esama galimybių glaudžiau ir labiau oficialiu pagrindu vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą.

Valstybės narės iš esmės vertina Europolo, Eurojusto ir Europos teismo tinklo teikiamą paramą ir koordinavimo veiklą; tačiau tam tikrais atvejais bendradarbiavimą su jais būtų galima stiprinti, nes tam tikros valstybės narės ne visada visapusiškai naudojami jų teikiamomis paslaugomis ir produktais nusikaltimų aplinkai srityje.

Valstybių narių sistemų pajėgumas užkirsti kelią neteisėtoms atliekų siuntoms arba jas aptikti daugiausia priklauso nuo to, kiek tam skiriama dėmesio ar kiek šis klausimas yra prioritetas, o tam daro poveikį įvairūs veiksniai, pavyzdžiui, žmogiškųjų ir techninių išteklių turėjimas, jų specializacijos lygis, atliekamų patikrinimų skaičius, visų nacionaliniu lygmeniu dalyvaujančių institucijų bendradarbiavimo veiksmingumas ir tarptautinio bendradarbiavimo su atliekų kilmės ir paskirties valstybėmis veiksmingumas siekiant palengvinti jų grąžinimą į šias valstybes ir tinkamą tvarkymą jose. Bendrai vertinime akcentuota, kad daugelyje valstybių narių galima būtų atlikti su kai kuriais iš šių aspektų susijusių patobulinimų, kad jų sistema taptų pajėgesnė veiksmingiau kovoti su šių rūšių nusikaltimais.

Kai kuriose valstybėse narėse elektros ir elektroninės įrangos atliekos (EEEIJA) ir netinkamos eksploatuoti transporto priemonės (NETP) laikomos prioritetiniais atliekų srautais ir vykdoma speciali jų tikrinimo veikla bei analizė, apimanti ne tik dokumentų, bet ir fizinius patikrinimus, tačiau tokios priemonės yra numatytos ne visose valstybėse narėse.

Valstybės narės paragintos nusikaltimus aplinkai, o konkrečiau – neteisėtą atliekų vežimą, vertinti žvelgiant iš platesnės perspektyvos, kaip ekonominių nusikaltimų, kuriuos dažnai vykdo organizuotos nusikalstamos grupuotės, dalį, ir atsižvelgti į tokio vežimo ekonominius aspektus bei finansinį poveikį gamtinei aplinkai ir visuomenei.

Kalbant apie pavojingųjų medžiagų gamybą ir tvarkymą, kai neteisėta veikla gali daryti reikšmingą poveikį ne tik aplinkai, bet ir visuomenės sveikatai, vertinime pabrėžta, kad itin svarbu užtikrinti tinkamą ir koordinuotą atsaką į cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių medžiagų keliamas grėsmes. Vertinime pabrėžta, kad šiuo tikslu svarbu vykdyti tinkamą kontrolę, naudotis žvalgybos duomenimis ir rizikos vertinimais, taip pat vykdyti struktūrizuotą formų bendradarbiavimą, kad būtų sustiprintos valstybių narių aptikimo ir vykdymo užtikrinimo sistemos šioje srityje.

Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau išdėstyta, valstybės narės yra nevienodai pajėgios įvykdyti sudėtingą tarpžinybinę užduotį, kuriai vykdyti reikia tinkamų žmogiškųjų ir finansinių išteklių – užkirsti kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, bei su jais kovoti. Kalbant apskritai, rekomenduojama užtikrinti aukštesnio lygio prioritetų nustatymą politiniu ir strateginiu lygmeniu, kad būtų užtikrinta veiksminga stebėsenos ir vykdymo užtikrinimo sistema šioje srityje.

Vertinant bendrai, tolesnės valstybių narių pastangos visapusiškai išnaudoti nacionalinių teisėsaugos ir baudžiamosios teisės sistemų potencialą vienodai įtraukiant visus suinteresuotuosius subjektus, efektyviai naudojantis visomis turimomis priemonėmis ir skatinant tarptautinį bendradarbiavimą, galėtų padėti užtikrinti geresnį aplinkos klausimų valdymą visoje ES ir tarpvalstybiniame kontekste.

III. NACIONALINĖ APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJA

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Vertinimo metu nustatyta, kad dauguma valstybių narių nesilaiko jokio kovai su nusikaltimais aplinkai skirtu strateginio požiūrio, taip pat daugumoje iš jų nebuvo vieno strateginio dokumento, kuriame būtų nustatyta išsami kovos su šios rūšies nusikaltimais nacionalinė politika.

Tik kelios valstybės narės buvo nustačiusios bendrą nacionalinę aplinkos apsaugos strategiją, kurioje apibrėžiama centrinio lygmens nacionalinė politika – tokios strategijos priėmimas laikomas geriausios praktikos pavyzdžiu, kuriuo turi pasekti kitos valstybės narės.

Todėl daugelyje vertinimo ataskaitų ekspertai pabrėžė, jog reikia dar kartą įvertinti šios rūšies nusikaltimams teikiamo prioriteto lygį.

Keliose valstybėse narėse strateginio pobūdžio elementai išdėstyti bendresnėje sistemoje, kuria taip pat atsižvelgiama į su nusikaltimais aplinkai susijusius klausimus, arba atskiruose konkrečiuose dokumentuose, pavyzdžiui, veiksmų planuose, nacionalinėse programose ar projektuose, kuriuose nustatomi nacionaliniu lygmeniu pasiektini tikslai ir atitinkamų nacionalinių institucijų vykdytinos užduotys. Šie dokumentai gali tam tikru mastu atlikti strateginį vaidmenį kovojant su nusikaltimais aplinkai; tačiau kai kuriais atvejais juose numatomi tik aplinkos apsaugos institucijų vykdytini veiksmai, tačiau nenumatomi kitų teisėsaugos institucijų veiksmai.

Vadovaudamosi ES atliekų teisės aktais, valstybės narės yra priėmusios kitus dokumentus, pavyzdžiui: nacionalinį atliekų valdymo planą, kuris yra teisinis reikalavimas, nustatytas pagal Direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų 28 straipsnį, ir į kurį įtrauktos tam tikros priemonės, skirtos kovai su nusikaltimais atliekų srityje; nacionalinį aplinkosaugos tikrinimo planą, kuris yra teisinis reikalavimas pagal Reglamento (EB) Nr. 1013/2006 su pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) Nr. 660/2014, (Atliekų vežimo reglamentas) 50 straipsnį ir reglamentuoja tarpvalstybinių atliekų siuntų patikrinimus ir patikras.

Tačiau net jei šiuose dokumentuose atitinkamai apibrėžiami tam tikri atliekų teisės aktų laikymosi stebėsenos ir atliekų vežimo kontrolės aspektai, susiję su konkrečiais tikslais, ir priemonės bei veiksmai, kurių reikia imtis šiems tikslams pasiekti, taip pat su tuo susijusios kompetentingų institucijų užduotys, jie atspindi konkrečiam sektoriui skirtą politiką ir nesudaro bendros kovos su nusikaltimais aplinkai nacionalinės strategijos.

Keliose valstybėse narėse strateginis požiūris į nusikaltimus aplinkai yra grindžiamas įstaigų ar subjektų, kuriems pavestos nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos įgyvendinimo koordinavimo funkcijos, įsteigimu, taip užtikrinant kovos su šios rūšies nusikaltimais nacionalinės politikos bendrą darną; tai gali būti laikoma gerosios praktikos pavyzdžiu, kuriuo turėtų sekti kitos valstybės narės.

Iš esmės dėl strateginio požiūrio nebuvimo gali kilti pavojus, kad su šios rūšies nusikaltimais bus kovojama nevienodai. Tai ypač akivaizdu tose valstybėse narėse, kuriose aplinkos klausimų sprendimo kompetencija yra labai suskaidyta, taigi strateginis požiūris, pagal kurį politiniu lygmeniu įtraukiamos visos institucijos, yra dar svarbesnis.

Todėl atliekant vertinimą ne kartą pabrėžta, jog nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijos ir kovos su jais srityje reikia laikytis strateginio bendro požiūrio, apimančio stebėsenos ir teisėsaugos veiklą.

Tuo tikslu buvo nurodyta, kad prevencijos ar valdymo dokumentai ir planai turėtų būti grindžiami nacionaline strategija, kurioje būtų išdėstyti politinio ir administracinio lygmens nacionaliniai prioritetai šioje srityje, parengtoje remiantis bendra nusikaltimų aplinkai nacionalinio lygmens analize, kad būtų sukurta darni sistema, skirta kovai su visomis šio nusikalstamo reiškinių apraiškomis.

Koordinuota nacionalinė strategija sudarytų sąlygas sukurti formalesnę nacionalinės politikos ir bendradarbiavimo strateginiu lygmeniu sistemą, taigi pagerintų nusikaltimų aplinkai prevenciją, aptikimą ir kovą su jais nacionaliniu lygmeniu ir visoje ES.

Strateginis požiūris taip pat padėtų nustatyti nacionalinius prioritetus, susijusius su moksliniais tyrimais, šios srities nusikaltimų tyrimu ir baudžiamuoju persekiojimu, apibrėžti visų atitinkamų dalyvių vaidmenį ir pareigas, taip pat užtikrinti, kad visi jie būtų specializuoti bei apmokyti ir veiksmingai bendradarbiautų. Tai padėtų tikslingai imtis veiksmų dėl nusikalstamų veikų ir atitinkamų teisės aktų reikalavimų nesilaikymo veiksmingiau užtikrinant aplinkos teisės aktų vykdymą.

Vertinimo metu nė vienoje iš vertintų valstybių narių nebuvo specialaus biudžeto, skirto nusikaltimų aplinkai prevencijai ar kovai su jais. Nepaisant to, nepastebėta, kad tai darytų neigiamą poveikį, nes vykdydamos savo pareigas šioje srityje valstybės narės naudojasi bendru teisėsaugos biudžetu arba ES finansavimu.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės, kurios dar nėra priėmusios su nusikaltimais aplinkai susijusios nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos, raginamos tai padaryti kuo greičiau, taip pat apsvarstyti galimybę priimti tokios strategijos įgyvendinimo veiksmų planą, kad būtų didinama bendra atitinkamų veiksmų šioje srityje darna ir nuoseklumas.*
- *Strategijoje turėtų būti nurodyti su šios srities nusikaltimais susijusios nacionalinės politikos tikslai ir prioritetai, aiškiai nustatyti visų kovoje su šios rūšies nusikalstama veikla dalyvaujančių kompetentingų institucijų vaidmenys bei pareigos ir jų bendradarbiavimo būdai, reikiami išteklių, taip pat pasiektų rezultatų reguliarios stebėsenos procedūros ir mechanizmai.*
- *Valstybėms narėms taip pat rekomenduojama minėtos strategijos įgyvendinimo koordinavimo funkcijas pavesti vienai įstaigai / subjektui arba bendradarbiavimo struktūrai ir užtikrinti reguliarių tos strategijos atnaujinimą bei peržiūrą laikantis rizikos analize grindžiamo požiūrio, kad būtų atsižvelgta į aktualius pokyčius ir tendencijas, taip pat į su nusikaltimais aplinkai susijusias grėsmes.*

IV. STATISTIKA

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Vienas iš pagrindinių 8-o tarpusavio vertinimo etapo metu nustatytų trūkumų daugumoje valstybių narių yra susijęs administracinių, teisėsaugos ir teisminių institucijų vykdomu išsamų, patikimų ir atnaujinamų statistinių duomenų apie nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, įskaitant duomenis apie kontrolę, aplinkos apsaugos teisės aktų pažeidimo atvejų tyrimą ir tolesnius susijusius veiksmus, rinkimu.

Tarpusavio vertinimo metu valstybių narių pateikti statistiniai duomenys daugeliu atveju buvo neišsamūs, kartais juose buvo nurodyti ne visų rūšių su atliekomis susiję nusikaltimai ir jie buvo nepakankamai detalūs, dažnai nesuskirstyti pagal konkrečias nusikaltimų aplinkai rūšis, taigi iš jų nebuvo matyti, kokią nusikaltimų aplinkai dalį sudaro su atliekomis susiję nusikaltimai, arba nebuvo matyti pažeidėjų skaičiaus. Kai kuriose valstybėse narėse yra sukurtos sistemos, pagal kurias visos atitinkamos įstaigos renka aplinkosaugos statistinius duomenis, tačiau šie duomenys nėra tvarkomi centriniu lygmeniu; kitais atvejais atitinkamus statistinius duomenis renka ne visos su nusikaltimais aplinkai kovojančios institucijos.

Be to, pranešami statistiniai duomenys dažnai neapima visų administracinių ir baudžiamųjų procesų etapų, taigi neįmanoma padaryti išvadų dėl pažangos konkrečiose bylose ir procesuose ir dėl jų rezultatų. Tam tikrais atvejais, nors statistiniuose duomenyse nurodytas iškeltų baudžiamųjų bylų skaičius, juose nepateikiama jokios informacijos apie nutrauktų tyrimų skaičių arba priimtų apkaltinamųjų nuosprendžių skaičių, taigi neįmanoma palyginti tirtų atvejų skaičių su baudžiamojon atsakomybėn patrauktų ir nuteistų asmenų skaičiumi.

Reikia pabrėžti, kad išsamūs statistiniai duomenys turėtų apimti visus aplinkosauginius pažeidimus, tiek nusikalstamas veikas, tiek nedidelius pažeidimus, visais proceso etapais – administracinio tikrinimo, nusikalstamų veikų tyrimo, patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, teismo nagrinėjimo.

Tai gali apimti, *inter alia*, nusikalstamos veiklos rūšį ir specialią tyrimo priemonę, veikų, apie kurias pranešta, skaičių, vykdytų tyrimų skaičių ir sprendimus netirti tam tikrų rūšių nusikaltimų aplinkai, iškeltų baudžiamųjų bylų ir apkaltinamųjų nuosprendžių skaičių, sankcijas, administracinius pažeidimus ir skirtas baudas, nukentėjusiųjų ir nukentėjusiųjų pateiktų skundų skaičių, tarpvalstybinių bylų skaičių, savitarpio teisinės pagalbos / Europos tyrimo orderio prašymų rezultatus ir procedūros trukmę.

Visose valstybėse nėra vienos institucijos, atsakingos už statistinių duomenų valdymą ir koordinavimą centriniu lygmeniu, o daugumoje iš jų nėra centralizuotai renkami statistiniai duomenys apie su atliekamais susijusius nusikaltimus. Vis dėlto tokie statistiniai duomenys yra prieinami, tačiau juos pagal savo sistemą renka kiekviena nacionalinė institucija ir jais nėra nei tarpusavyje keičiamasi, nei naudojamasi atlikto darbo kiekiui įvertinti arba nuodugnioms analizėms atlikti. Be to, statistikos sistemos yra vienos nuo kitų nepriklausomos ir dažnai vienos institucijos sistema labai skiriasi nuo kitos institucijos sistemos, nes naudojami skirtingi kriterijai ir (arba) skirtingos duomenų bazės.

Keliose valstybėse narėse yra gerai išplėtotų informacijos valdymo ir duomenų rinkimo priemonių, naudojamų visai aktualiai aplinkosaugos informacijai registruoti ir pranešti, kuriomis gali naudotis visos nusikaltimų aplinkai prevencijos ir kovos su jais veikloje dalyvaujančios kompetentingos institucijos, taip pat ribotu mastu jomis gali naudotis visuomenė; vertinimo grupės nurodė, kad tokios priemonės yra gerosios praktikos pavyzdžiai. Tačiau net ir šiais atvejais skirtingos institucijos turi savo duomenų rinkimo sistemas, o šių sistemų sąveika neužtikrinama; todėl esamų sistemų tarpusavio sąsajas ir institucijų turimos informacijos lyginimo bei analizės veiklą dar galima tobulinti.

Tik keliose valstybėse narėse įgyvendinamos iniciatyvos arba planai, susiję su galimybe sukurti bendras platformas skirtingų institucijų duomenims apie nusikaltimus aplinkai sugretinti arba tokių duomenų pranešimo vienai nacionalinei institucijai reikalavimui nustatyti.

Esant keliems atskiriems statistinių duomenų šaltiniams ir neturint centralizuotos duomenų apie nusikaltimus aplinkai bazės arba bent tarpusavyje susietų ir integruotų statistinių duomenų, nėra bendrų suvestinių duomenų apie šios srities nusikaltimus, apie kuriuos pranešta, ir nėra bendros visų duomenų analizės.

Todėl trūksta informacijos iš administracinių institucijų, policijos, prokuratūros ir teismų apie visą bylų srautą ir duomenys apie nusikaltimus aplinkai negali būti atsekami vienoje bendroje statistinėje sistemoje, kad būtų galima susidaryti bendrą vaizdą apie šį nusikalstamą reiškinių.

Dėl darnių statistinių duomenų nebuvimo kyla pavojus, kad nepavyks bendrai įvertinti visų kovoje su nusikaltimais aplinkai dalyvaujančių subjektų atliekamo darbo, ir tai gali apsunkinti vyriausybės sprendimų priėmimo procesą šioje srityje.

Todėl siekiant palengvinti prieigą prie informacijos nepaprastai svarbu, kad būtų laikomasi centralizuoto ir integruoto požiūrio, kuriuo vadovaujantis būtų išsamiai, sistemingai ir patikimai renkami visi aplinkos srities statistiniai duomenys, galbūt sukuriant centralizuotą duomenų bazę ir (arba) centrinę instituciją, atsakingą už atitinkamų duomenų tvarkymą; taikant tokį požiūrį būtų galima palyginti ir analizuoti įvairių institucijų surinktus duomenis.

Viena vertus, tai leistų atlikti išsamią analizę ir aiškiau pamatyti naujų besiformuojančių šios srities tendencijų bei pokyčių mastą – taigi ir susidaryti šio plintančio nusikalstamo reiškinio realistinį bendrą vaizdą.

Kita vertus, tai padėtų lengviau dalytis žvalgybos duomenimis ir atlikti rizikos vertinimus bei analizę, taip pat įvertinti nacionalinės teisinės ir vykdymo užtikrinimo sistemos aplinkos srityje veiksmingumą, siekiant tinkamai patvirtinti arba, kai tikslinga, pritaikyti atitinkamus prevencinius ir tolesnius veiksmus, skirtus kovoti su nusikalstama veikla šioje srityje.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės skatinamos plėtoti centralizuotą ir integruotą požiūrį, kuriuo vadovaudamasi kiekviena kompetentinga institucija sistemingai rinktų patikimus ir atnaujinamus statistinius duomenis apie nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, kad būtų galima nuosekliai ir suderintai palyginti ir analizuoti atitinkamą institucijų informaciją⁸.*
- *Pirmiau nurodyti statistiniai duomenys turėtų apimti visus aplinkosauginius pažeidimus, apie kuriuos pranešta, ir kiekvieną atitinkamo baudžiamojo ir administracinio proceso etapą, pateikiant atskirtus duomenis apie su atliekomis susijusius nusikaltimus, taip pat duomenų grupes ir metaduomenų analizę, ir jie turėtų būti prieinami visiems atitinkamiems suinteresuotiesiems subjektams.*
- *Valstybės narės turėtų naudotis turimais statistiniais duomenimis apie nusikaltimus aplinkai rengdamos išsamius rizika grindžiamus aplinkosauginius vertinimus ir atlikdamos strateginius vertinimus, kad galėtų įvertinti savo nacionalinių sistemų veiksmingumą ir, kai tikslinga, jas pritaikyti, siekiant veiksmingiau kovoti šios rūšies nusikalstamumu.*

⁸ Kelios valstybės narės nurodė, jog ši rekomendacija joms kelia susirūpinimą, pabrėždamos, *inter alia*, kad jai įgyvendinti reikėtų nemažų išteklių arba kad statistinius duomenis gali būti sudėtinga susieti tarpusavyje.

- *Valstybės narės skatinamos gerinti informacijos apie nusikaltimus aplinkai duomenų kanalus tarp kompetentingų institucijų, apsvairstant galimybę sukurti centralizuotą duomenų bazę arba užtikrinant esamų duomenų bazių sujungimą ir sąveikumą, taip pat įsteigiant centrinę instituciją, atsakingą už atitinkamų duomenų tvarkymą.*

V. PREVENGINIAI VEIKSMAI

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Geriausias būdas išvengti aplinkosauginių pažeidimų – stiprinti prevencines priemones šioje srityje. Vis dėlto, efektyvūs prevencijos veiksmai yra sudėtingas tarpžinybinis kovos su nusikaltimais aplinkai (įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus) komponentas.

Apskritai, šių rūšių nusikaltimams užkertamas kelias taikant reguliavimo sistemą ir nuolatinę priežiūrą: bendra prevencinė šios srities funkcija užtikrinama įgyvendinant teisės aktus ir skiriant sankcijas, reguliariai vykdant patikras vietoje, apie kurias iš anksto pranešama arba nepranešama, taip pat leidimams ir licencijoms išduoti nustatytais reikalavimais.

Visų pirma, išduodant leidimus eksploatuoti įrenginius ir rinkti arba vežti atliekas, taip pat nustatant pareigas dėl atliekų srautų deklaracijų ir kitos aplinkosauginės informacijos teikimo, nustatomos aiškios veikimo sąlygos, kuriomis saugoma aplinka ir sumažinama sukčiavimo rizika.

Be to, užkirsti kelią nusikaltimams aplinkai padeda ir nacionalinės teisės aktai, kuriais į nacionalinę teisę perkeliama 2004 m. balandžio 21 d. Direktyva 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti) – visų pirma principas „teršėjas moka“, kuriuo ši direktyva grindžiama.

Nacionalinės taisyklės ir direktyvos dėl atliekų, kuriose nustatyti tinkamo ir saugaus atliekų šalinimo stebėsenos reikalavimai, taip pat gali netiesiogiai prisidėti prie nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijos.

Be šių sumetimų, valstybių narių požiūriai kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, labai skiriasi. Kai kuriose valstybėse narėse daroma prielaida, kad baudžiamosios ir administracinės teisės aktuose nustatyti principai bei nuostatos – susijusios sankcijos už aplinkosauginius pažeidimus, kartu su aplinkos apsaugos licencijų ir patikrinimų sistema, kuri taip pat laikoma nusikaltimų aplinkai prevencijos mechanizmu – yra pakankami, kad galėtų atlikti atgrasomąjį ir prevencinį vaidmenį tokio nusikalstamumo atžvilgiu. Todėl tose valstybėse narėse nacionalinių programų ar projektų, teisės aktų ar visuomenės informavimo iniciatyvų, kurie būtų konkrečiai skirti nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijai, visai nėra arba jie yra nepakankami.

Kai kurios valstybės narės savo atliekų tvarkymo planuose ir atliekų prevencijos programose, kurios yra teisiškai privalomos pagal Direktyvą 2008/98/EB, numato prevencinius veiksmus, skirtus piliečiams arba aplinkos srityje veikiantiems veiklos vykdytojams.

Tačiau pagrindinis šių programų tikslas – pateikti suderintą nacionalinį požiūrį į atliekų prevenciją ir atliekų susidarymą, konkrečiai nesutelkiant dėmesio į nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus. Vertinimų metu šiuo atžvilgiu pabrėžta, kad būtų naudinga, jei šalia tokių planų būtų papildomai parengtas planas, pagal kurį būtų vykdoma asmenų, nesilaikančių prevencijos ir valdymo priemonių, stebėseną ir imamasi teisėsaugos veiksmų jų atžvilgiu.

Kitos valstybės narės nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijos srityje laikosi aktyvesnio požiūrio ir jau vykdo iniciatyvas, kurios gali apimti prevencijos programas, informavimo, švietimo ir sąmoningumo ugdymo kampanijas, skirtas mokykloms, vietos bendruomenėms, konkrečioms grupėms ir privačiajam sektoriui, visų pirma atliekų tvarkytojams.

Vis dėlto reikia pabrėžti, kad tokia prevencijos veikla dažniausiai organizuojama platesniame aplinkosaugos ir švietimo kontekste. Teigiamas tokių veiksmų poveikis akivaizdus, nes jais skatinamas teisėtas elgesys ir aplinkos apsauga, tačiau taip pat reikėtų pabrėžti, kad jie nėra konkrečiai skirti nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijai.

Be to, skirtingose ES šalyse valdžios institucijos (aplinkos apsaugos arba teisėsaugos) nevienodai aktyviai veikia šioje srityje. Keliose valstybėse narėse kaip geriausios praktikos pavyzdys buvo nurodyta skirtingiems visuomenės sektoriams rengiama jiems pritaikyta įvairių rūšių prevencinė veikla; kelios valstybės narės padarė dar daugiau ir savo teisės aktuose numatė konkrečias nuostatas, skirtas kovoti su tokio pobūdžio nusikalstamumu, pvz., uždraudė grynujų pinigų mokėjimus atliekų prekyboje arba sukūrė privalomą atliekų gamintojų ar atliekų tvarkytojų registrą. Kitose valstybėse narėse dar yra ką tobulinti toliau skatinant šią veiklą ir priemones.

Privatusis sektorius taip pat nevienodai aktyviai dalyvauja užkertant kelią su atliekomis susijusiems nusikaltimams: vienose valstybėse narėse tokio bendradarbiavimo nėra arba jis nepakankamas, kitose privatusis sektorius šiuo atžvilgiu aktyviai dalyvauja, be kita ko, vykdant sąmoningumo ugdymo veiksmus arba pasitelkiant įvairias bendradarbiavimo formas, nors neretai dar yra kur tobulėti.

Piliečių aplinkosauginio sąmoningumo lygis valstybėse narėse taip pat skiriasi. Keliose valstybėse narėse – daugiausia tose, kuriose egzistuoja tvirtos aplinkosaugos tradicijos – piliečiai paprastai praneša apie galimus nusikaltimus aplinkai, apie kuriuos jie sužino. Siekdamos skatinti tokių jų elgesį, kelios valstybės narės naudoja karštąsias linijas, išmaniųjų telefonų programėles arba pranešimams siųsti skirtą skiltį kompetentingų institucijų interneto svetainėje, nereikalaujant atskleisti pranešėjo tapatybę – taip skatina visuomenę pranešti apie įtariamus pažeidimus.

NVO taip pat gali atlikti svarbų vaidmenį nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijos srityje, be kita ko, teikdamos informaciją ir duomenis teisėsaugos institucijoms, tačiau padėtis valstybėse narėse skiriasi ir šiuo atžvilgiu. Kai kuriose valstybėse narėse valdžios institucijos bendradarbiauja su NVO ir (arba) teikia paramą ir (arba) finansavimą jų veiklai šioje srityje, o kitose valstybėse narėse su NVO nebendradarbiaujama ir (arba) jos neremiamos, arba toks bendradarbiavimas ir (arba) parama yra nepakankami.

Atliekant vertinimą buvo pabrėžta, kad gali būti naudinga vykdyti visuomenės sąmoningumo ugdymo kampanijas su atliekomis susijusių nusikaltimų srityje – jos propaguoatų įstatymų laikymąsi, skatintų reguliuojamus veiklos vykdytojus geriau vykdyti reikalavimus ir (arba) skatintų visuomenę pranešti apie galimus pažeidimus; tai gali padėti geriau užkirsti kelią su atliekomis susijusiems nusikaltimams.

Taip pat atrodo naudinga rengti sąmoningumo ugdymo kampanijas, skirtas tam tikroms rizikos grupėms, rizikingam elgesiui ir didelės rizikos atliekų srautams; šiame kontekste itin svarbu akcentuoti vaikų švietimą.

Be to, buvo pabrėžta, kad informacijos apie aplinkosauginių pažeidimų padarytą žalą ir apie sėkmingus atvejus skelbimas galėtų būti vienas iš būdų didinti pasitikėjimą valdžios institucijomis ir skatinti piliečius aktyviau pranešti apie nusikalstamas veikas, nes visuomenė tokiu atveju žinotų, kad valdžios institucijos tinkamai reaguoja į skundus.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės raginamos teikti pirmenybę nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijai ir tuo tikslu panaudoti arba toliau plėtoti įvairius tiek visuomenei, tiek privačiajam sektoriui skirtus veiksmus ir programas.*
- *Valstybės narės ypač raginamos reguliariai rengti visuomenės informavimo, švietimo ir sąmoningumo ugdymo kampanijas, kuriomis siekiama užkirsti kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, be kita ko, skirtas konkrečioms rizikos grupėms (visų pirma vaikams), rizikingam elgesiui ir didelės rizikos atliekų srautams.*
- *Valstybių narių taip pat prašoma apsvarstyti galimybę įsteigti specialius punktus, skirtus pranešimams apie nusikaltimus aplinkai, kad piliečiai būtų skatinami informuoti kompetentingas institucijas apie galimus aplinkosauginius pažeidimus.*
- *Valstybės narės raginamos skatinti bendradarbiavimą su privačiuoju sektoriumi, be kita ko, su NVO, nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, prevencijos srityje.*

VI. STRUKTŪROS. TEISMINĖS INSTITUCIJOS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Valstybių narių teismų struktūra ir darbo organizavimas skiriasi, įskaitant tai, kurie subjektai yra kompetentingi nagrinėti nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, bylas.

Atsižvelgiant į specifinį aplinkos teisės pobūdį ir į tai, kad reikalavimų nesilaikymą aplinkos srityje aptikti sudėtinga, sėkmingi tyrimo, baudžiamojo persekiojimo ir apkaltinamųjų nuosprendžių atvejai nusikaltimų aplinkai bylose labai priklauso nuo valdžios institucijų, atsakingų už tyrimą ir teisminį nagrinėjimą, įgūdžių ir patirties. Todėl itin svarbu, kad teisminių institucijų darbuotojai gerai išmanytų šią sritį ir turėtų joje specializuotų žinių.

Vis dėlto, kaip matyti iš tarpusavio vertinimo išvadų, teisminių institucijų specializacijos ir konkrečių ekspertinės patirties lygis nusikaltimų aplinkai srityje dažnai yra nepakankamas. Nemažai valstybių narių neturi oficialių specializuotų struktūrų ar prokurorų, kurie specializuotųsi nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, srityje – tokiais nusikaltimais dažniausiai užsiima generalinės prokuratūros. Tačiau kai kuriose valstybėse narėse prokuratūroje dirba specializuoti prokurorai arba yra specializuotos tarnybos, užsiimančios nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.

Kai kuriose valstybėse narėse atsakomybė už tokių nusikaltimų nagrinėjimą *de facto* tenka prokurorams ir teisėjams, kurie buvo apmokyti arba įgijo specialių žinių tik savo kasdiniame darbe ir asmeninėmis pastangomis. Tačiau daugeliu atvejų tokios žinios yra gana ribotos dėl nedidelio nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, skaičiaus – taip negali būti užtikrintas tęstinumas ir tai negali būti laikoma tinkamu ilgalaikiu sprendimu.

Kai kuriose valstybėse narėse veikia prokurorų, kurie specializuojasi nusikaltimų aplinkai srityje, nacionaliniai tinklai, ir tai galima laikyti gera praktika, nes jie suteikia galimybę keistis žiniomis bei patirtimi ir lengviau skleisti geriausią praktiką tarp specialistų, tokiu būdu padedant didinti teisminių institucijų darbuotojų informuotumą apie klausimus, susijusius su nusikaltimais aplinkai.

Todėl atliekant vertinimą buvo pabrėžta, kad prokurorai, kurių specializacija yra nusikaltimai aplinkai, yra itin svarbūs sėkmingam tyrimui ir teismo procesui, atsižvelgiant į tai, kad pačioje bylos pradžioje jų atliktas faktų vertinimas gali turėti lemiamą reikšmę. Jie taip pat turi žinoti, kaip sudaryti bylą, nes jie turi orientuoti policijos veiksmus ir koordinuoti kitų valdžios institucijų veiksmus preliminarus tyrimo etape, taip pat prižiūrėti įrodymų rinkimą.

Teisėjų atveju specializacijos stoka yra dar aktualesnė. Beveik visose valstybėse narėse nėra atskirų baudžiamųjų teismų kolegijų / teisėjų, kurie būtų atsakingi už nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, nagrinėjimą ir sprendimų dėl jų priėmimą. Tik tose valstybėse, kuriose teismai nagrinėja daug nusikaltimų aplinkai, teisėjai turi galimybę įgyti patirties šioje srityje. Vis dėlto, daugelyje valstybių narių tiek dėl teisėjų specializacijos stokos, tiek dėl darbuotojų trūkumo teismai ne visada sugeba tinkamai valdyti didelius su aplinka ir atliekomis susijusius procesus.

Neturėdami specialių žinių apie nusikaltimus aplinkai, teisėjai, kurie turėtų nagrinėti svarbiausias nusikaltimų aplinkai bylas, gali nepakankamai įvertinti galimą įrodymų sudėtingumą ir susijusiems teismo posėdžiams reikalingą laiką, palyginti su įprastų nusikaltimų bylomis.

Tačiau taip pat esama galimybės, kad prokurorai ir teisėjai galėjo *de facto* įgyti konkrečių ekspertinių žinių nagrinėdami nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.

Manoma, kad būtina didinti baudžiamųjų bylų teisėjų specializaciją nusikaltimų aplinkai apskritai ir, konkrečiai, su atliekomis susijusių nusikaltimų srityje, nes tai padidintų nacionalinių sistemų atsparumą nagrinėjant nusikaltimų aplinkai bylas. Be to, reikia priminti, kad teisėjų, kurie specializuojasi nusikaltimų aplinkai srityje, poreikis pabrėžiamas 2016 m. gruodžio 8 d. Tarybos išvadose dėl kovos su nusikaltimais aplinkai.

Tai būtų galima pasiekti taikant įvairias priemones, pvz., rengiant daugiau mokymų apie nusikaltimus aplinkai, sukuriant specialias struktūras ir teisėjams dalyvaujant tarptautinių forumų veikloje.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės turėtų imtis tinkamų priemonių, kad užtikrintų arba padidintų savo prokurorų ir teisėjų specializacijos lygį, kad būtų efektyviai vykdomas baudžiamasis persekiojimas už nusikaltimus aplinkai ir už juos baudžiama.*
- *Šiuo tikslu jos turėtų apsvarstyti galimybę sukurti specializuotas struktūras ir (arba) padalinius ir (arba) paskirti specializuotus prokurorus ir teisėjus, kurie gerai suprastų šią sudėtingą nusikalstamumo sritį ir turėtų apie ją žinių, ir teikti jiems tęstinį specializuotą mokymą nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, teisės aktų ir susijusių nusikaltimų srityse.*
- *Valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę nacionaliniu lygmeniu steigti nusikaltimų aplinkai srityje besispecializuojančių prokurorų ir teisėjų tinklus, kad jie galėtų lengviau keistis patirtimi ir vienas kitam padėti – tai būtų viena iš priemonių kovos su tokio pobūdžio nusikaltimais veiksmingumui didinti.*

VII. STRUKTŪROS. TEISĖSAUGOS INSTITUCIJOS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Veiksminga organizacinė struktūra, tarptautinė integracija ir profesinė kompetencija, įskaitant teisėsaugos institucijų, dalyvaujančių kovojant su nusikaltimais aplinkai (įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus), geras žinias ir tinkamo lygio specializaciją, ir efektyvūs tyrimai yra itin svarbūs elementai siekiant veiksmingai kovoti su šiais painiais ir sudėtingais nusikaltimais.

Valstybių narių policijos institucijos atlieka svarbų vaidmenį tiriant šių rūšių nusikaltimus, išskyrus kelias valstybes nares, kuriose policija neatrodo pakankamai aktyvi ir (arba) kuriose ji nusikaltimų aplinkai tyrimuose dalyvauja tik aplinkosaugos institucijų prašymu arba joms padedant.

Teisėsaugos institucijų struktūra ir organizacinė sandara valstybėse narėse labai skiriasi, kalbant tiek apie tai, kurie subjektai yra kompetentingi tirti nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, tiek apie specializacijos aplinkosaugos klausimais lygį.

Dėl tų pačių priežasčių, kurios buvo akcentuotos ir teisminių institucijų atveju, geros teisėsaugos institucijų žinios ir tinkamo lygio specializacija taip pat yra itin svarbios siekiant veiksmingai kovoti su šiais painiais ir sudėtingais nusikaltimais. Apskritai vertinimas parodė, kad teisėsaugos institucijų specializacija yra didesnė nei teisminių institucijų.

Kai kurios valstybės narės teisėsaugos institucijose yra įsteigusios specializuotas centrines tarnybas, atsakingas už nusikaltimus aplinkai, kurios kai kuriais atvejais padeda vietos valdžios institucijoms arba koordinuoja nusikaltimų aplinkai tyrimus visoje valstybėje ir skirtingais lygiais vykdomų didelės specializacijos veiksmų sinergiją. Be to, taip sudaromos palankesnės sąlygos policijos ir prokurorų ryšių palaikymui. Kai kuriose valstybėse narėse vietos ir (arba) regionų lygmeniu taip pat veikia decentralizuoti specializuoti padaliniai, konkrečiai užsiimantys nusikaltimų aplinkai tyrimais.

Tokių specialių tyrimų tarnybų / padalinių ir policijos tyrėjų bei grupių, atsakingų už nusikaltimų aplinkai bylas, egzistavimas įvertintas kaip geros praktikos pavyzdys. Kitose valstybėse narėse tokių specializuotų policijos tarnybų / padalinių nėra, ir (arba) nacionalinėje policijoje nesispecializuojama nusikaltimų aplinkai srityje arba specializuojamasi tik iš dalies: specializuoti darbuotojai nagrinėja nusikaltimus aplinkai greta savo kitų pareigų, arba tai daroma tik centriniu, bet nedaroma vietos lygmeniu.

Atliekant vertinimą buvo pabrėžta, kad policijos pajėgose steigiant specializuotus kompetentingus padalinius būtų galima sustiprinti gebėjimus veiksmingiau tirti su atliekomis susijusius nusikaltimus, visų pirma sunkių formų organizuotą nusikalstamumą. Šio aspekto svarba taip pat pabrėžiama 2016 m. gruodžio 8 d. Tarybos išvadose dėl kovos su nusikaltimais aplinkai.

Kai kuriose valstybėse narėse centrinės tarnybos, kurios specializuojasi nusikaltimų aplinkai srityje, priklauso nacionalinės policijos ekonominių ir finansinių nusikaltimų departamentams, kurie taip pat apima už kovą su finansiniais nusikaltimais atsakingas tarnybas, arba su nusikaltimais aplinkai susiję tyrimai yra priskirti policijos ekonominių nusikaltimų tarnyboms.

Kadangi nusikaltimų aplinkai motyvas dažniausiai yra finansinė nauda, organizaciniu požiūriu šios struktūros ir organizacinės priemonės suteikia geras galimybes tinkamai atsižvelgti į finansinius nusikaltimų aplinkai tyrimų aspektus, ir tokie metodai gali būti laikomi geriausios praktikos pavyzdžiais.

Kai kuriose valstybėse narėse nepakanka policijos darbuotojų, kuriems pavesta nagrinėti nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir tai kliudo policijai aktyviai ieškoti tokių nusikaltimų, kurie neretai būna užslėpto pobūdžio.

Kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, dalyvauja ir muitinės tarnybos, kai jos vykdo savo užduotį tikrinti per sieną vežamas prekes, visų pirma, kiek tai susiję su tarpvalstybiniu atliekų vežimu. Apskritai daugumoje valstybių narių jos atrodo patikimos ir gerai organizuotos ir tinkamai atlieka šias užduotis ir rizikos analizę; tačiau kai kuriais atvejais jos atrodo neturinčios ekspertinės patirties, kurios reikia nagrinėjant neteisėtai vežamų atliekų siuntų atvejus ir konkrečius su atliekomis susijusius klausimus (pagrindinė jų ekspertinės patirties sritis yra mokesčiai) arba neturi pakankamų žmogiškųjų išteklių.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės, kurios to dar nepadarė, raginamos kuo greičiau savo nacionalinėse policijos tarnybose tiek centriniu, tiek vietos lygmeniu įsteigti specializuotus padalinius, atsakingus už nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, tyrimą, kad su tokiais nusikaltimais būtų kovojama efektyviau.*
- *Valstybės narės turėtų išlaikyti ir (arba), kai tinkama, padidinti už nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, tyrimus atsakingų teisėsaugos institucijų darbuotojų specializacijos lygį, kad būtų užtikrintos tinkama ekspertinė patirtis, reikalinga kovojant su tokių sudėtingų rūšių nusikaltimais.*
- *Valstybės narės raginamos savo atitinkamiems teisėsaugos institucijų padaliniais / tarnyboms suteikti pakankamai žmogiškųjų išteklių arba juos toliau plėtoti, kad būtų sustiprinti jų inspektavimo ir vykdymo užtikrinimo pajėgumai kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.*

VIII. STRUKTŪROS. KITOS INSTITUCIJOS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Daugumoje valstybių narių administracinė struktūra aplinkos srityje iš esmės yra nusistovėjusi, o aplinkos apsaugos institucijos paprastai atlieka pagrindinį vaidmenį kovojant su nusikaltimais aplinkai ir aplinkosauginiais pažeidimais, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus bei pažeidimus, nes jos pasižymi iš esmės geru žinių ir ekspertinės patirties lygiu ir dažnai pirmosios nustato šios srities reikalavimų nesilaikymo atvejus.

Pagrindinė centrinė valstybinė administracinė institucija šioje srityje yra už aplinką atsakinga ministerija. Daugumoje valstybių narių vykdyti patikras bei inspektavimą aplinkos srityje ir administracinių pažeidimų atveju skirti administracines nuobaudas pavesta kitoms administracinėms vyriausybinėms įstaigoms, pavyzdžiui, aplinkos inspekcijoms ir (arba) specializuotoms agentūroms. Tačiau atskirose valstybėse narėse šios įstaigos sudarytos nevienodai, ir jų įgaliojimai ir (arba) pareigūnų skaičius labai skiriasi.

Daugumoje valstybių narių vietos administracinės institucijos taip pat aktyviai dalyvauja nusikaltimų aplinkai prevencijos ir aplinkosaugos teisės aktų vykdymo užtikrinimo veikloje ir paprastai taip pat turi įgaliojimus taikyti sankcijas už jų kompetencijai priklausančius aplinkosauginius pažeidimus.

Daugumoje valstybių narių administracinių aplinkos apsaugos institucijų specializacijos ir žinių lygis, nors ir skirtingu mastu, iš esmės yra patenkinamas arba pakankamas.

Vienoje valstybėje narėje veikia specializuotas skyrius, kuriame dirba ne tik prokurorai, bet ir policijos pareigūnai bei techniniai darbuotojai, kurio tinklas apima visą teritoriją ir kurio paskirtis – padėti visiems subjektams, kovojantiems su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus; tai gali būti laikoma geriausios praktikos pavyzdžiu.

Keliose valstybėse narėse dar būtų galima gerinti administracinio sektoriaus specializaciją kovos su tokiais nusikaltimais srityje, kad atitinkami specialistai turėtų reikiamų įgūdžių veiksmingiau atlikti patikrinimus.

Be to, nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, tyrimas yra sudėtinga užduotis tiek teisiniu / procedūriniu požiūriu, tiek dėl jo faktinių / mokslinių aspektų, todėl aplinkos apsaugos teisės aktų vykdymo užtikrinimui itin svarbios yra speciali techninio pobūdžio ekspertinė patirtis.

Vis dėlto, kaip nurodė kompetentingos nacionalinės institucijos, kai kuriose valstybėse narėse trūksta kvalifikuotų ir nepriklausomų ekspertinės patirties turinčių specialistų. Geros praktikos pavyzdžiu gali būti laikomos keliose valstybėse narėse įsteigtos specializuotos įstaigos ar agentūros, turinčios teisėsaugos institucijoms teikti tokią ekspertinę patirtį.

Kai kurios valstybės narės nusprendė nusikaltimų aplinkai nustatymo ir tyrimo srityje administracinėms įstaigoms suteikti baudžiamuosius įgaliojimus, panašius į policijos tyrėjų baudžiamuosius įgaliojimus. Jie gali atlikti patikrinimus, naudoti jėgą, patekti į patalpas ir imti mėginius. Šis sprendimas suteikia galimybę užtikrinti aukštą už tyrimą atsakingų padalinių specializacijos lygį, taip išvengiant spragų administracinių agentūrų ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavime ir supaprastinant informacijos perdavimą tyrimo tarnybose.

Kitose valstybėse narėse administracijos inspektoriai turi tik administracinius įgaliojimus, bet ne baudžiamuosius vykdymo užtikrinimo įgaliojimus. Todėl bylose, susijusiose su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, jie priklauso nuo policijos, pasienio policijos ar muitinės pagalbos.

Atliekant vertinimą buvo atkreiptas dėmesys į kai kurias pasekmes, dėl kurių, aplinkosaugos institucijoms nesuteikus tyrimo įgaliojimų, neįmanoma veiksmingai atlikti tyrimų kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.

Pirma, nėra geriausiu galimu būdu panaudojami aplinkos srityje dirbančių administracijos darbuotojų profesiniai įgūdžiai ir žinios. Be to, tokioje sistemoje atsiranda dubliavimo rizika, kai aplinkosaugos institucijos tiria ir su minėtais nusikaltimais susijusius kitus nusikaltimus (pvz., sukčiavimą ir mokesčių vengimą), kuriuos tuo pačiu metu tiria ir policija.

Todėl buvo rekomenduota, ypač tose valstybėse narėse, kuriose pagrindinį vaidmenį atlieka aplinkosaugos institucijos, administracijos inspektoriams suteikti (ribotus) baudžiamuosius tyrimo įgaliojimus. Jei toks sprendimas tam tikrose valstybėse narėse neįmanomas, joms rekomenduojama užtikrinti, kad tyrimų metu vyktų sklandus teisėsaugos institucijų bei prokurorų ir administracinių institucijų bendradarbiavimas.

Dėl šios priežasties aplinkosaugos inspektoriams, vykdančioms vykdymo užtikrinimo veiklą, dažniausiai padeda pagalbinį vaidmenį atliekančios policija ir muitinė: policija keliuose stabdo ir tikrina transporto priemones, upėse stabdo ir tikrina laivus, o muitinės stebi ir tikrina atliekų vežimą per sieną, visų pirma tikrindamos atliekų srautus įvežimo / išvežimo sienos perėjimo punktuose. Pasienio policijos bei pakrančių apsaugos tarnybos taip pat gali atlikti vaidmenį šioje srityje. Kai kuriose valstybėse narėse minėtos institucijos šioje srityje taip pat atlieka tyrimus savo iniciatyva, įskaitant bendrus tyrimus.

Atsižvelgiant į administracinių agentūrų svarbą kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, šios srities pažeidimus paskirtų nagrinėti inspektorių skaičius turėtų būti pakankamas ir jų įdarbinimo sąlygos turėtų būti pakankamai geros, kad būtų užtikrinta, kad jie po tinkamo mokymo nepalikėtų savo pareigų.

Vis dėlto, kai kuriose valstybėse narėse kompetentingose aplinkosaugos administracijos tarnybose dirba per mažai darbuotojų, o tinkamų bendrų žmogiškųjų išteklių stoka riboja galimybes kuo veiksmingiau vykdyti kontrolės veiklą.

Tokiais atvejais vertintojai rekomendavo skirti daugiau darbuotojų į valdymo ir tikrinimo tarnybas, kad būtų padidintos intervencijos galimybės, visų pirma atliekant daugiau patikrinimų – tai savo ruožtu gali paskatinti plėtoti iniciatyvias priemones nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, atžvilgiu.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės turėtų išlaikyti ir (arba), kai tinkama, toliau didinti savo administracinių institucijų darbuotojų, nagrinėjančių nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, specializacijos lygį ir įgūdžius, kad būtų užtikrinta tinkama ekspertinė patirtis šioje sudėtingoje, techninio pobūdžio srityje.*
- *Valstybės narės raginamos užtikrinti tinkamą savo administracinių aplinkosaugos institucijų darbuotojų skaičių, kad jos galėtų efektyviai ir iniciatyviai vykdyti kontrolės veiklą, visų pirma atlikti pakankamai patikrinimų stebėdamos, kaip laikomasi aplinkosaugos teisės aktų, ir nustatyti susijusius pažeidimus.*
- *Valstybės narės raginamos pagal savo nacionalinę teisę apvarstyti galimybę administraciniams aplinkosaugos inspektoriams suteikti (ribotus) baudžiamuosius tyrimo įgaliojimus, kad būtų sustiprinti jų gebėjimai nustatyti ir tirti nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.*

IX. STRUKTŪROS. BENDRADARBIAVIMAS IR KOORDINAVIMAS NACIONALINIŲ LYGMENIU

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Kadangi nusikaltimai aplinkai yra kompleksinio pobūdžio ir nacionaliniu lygmeniu už juos yra atsakingos kelios institucijos, siekiant efektyviai užkirsti jiems kelią ir su jais kovoti, labai svarbu laikytis daugiadalykio požiūrio.

Todėl šiame kontekste geram nacionalinės aplinkosaugos sistemos veikimui ir vykdymo užtikrinimo veiksmams šioje srityje būtinas įvairių operacinio ir strateginio lygmens viešųjų subjektų, taip pat centrinių ir vietos / regioninių valdžios institucijų glaudus ir veiksmingas tarpinstitucinis veiklos koordinavimas bei bendradarbiavimas, kad būtų galima koordinuoti iniciatyvas ir stiprinti duomenų mainus, techninę paramą ir tyrimo metodus.

Tai būtų galima geriau užtikrinti paskyrus įstaigą, sudarytą iš ministerijų, vyriausybinių agentūrų ir kitų suinteresuotųjų subjektų, atsakingų už kovą su nusikaltimais aplinkai ir aplinkos apsaugą, atstovų. Turėtų būti reguliariai rengiami koordinavimo posėdžiai, ir juose prireikus turėtų dalyvauti ir nenuolatiniai subjektai, įskaitant įmones ir NVO.

Vis dėlto, esama tik kelių valstybių narių, kuriose egzistuoja tokios centrinės įstaigos arba yra sukurtos darbo grupės ar nustatytas kitų rūšių ministerijų bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti veiksmų koordinavimą. Išskyrus šias išimtis, daugumoje valstybių nėra vienos institucijos, kuri centriniu lygmeniu būtų paskirta aplinkosaugos ir atliekų klausimais atlikti vadovaujantį vaidmenį vykdymo užtikrinimo ir administravimo srityje, ir atsakomybė šioje srityje dažnai paskirstyta įvairiems subjektams.

Atliekant vertinimą šiame kontekste atkreiptas dėmesys į tai, kad, nors svarbu turėti kuo daugiau agentūrų, dalyvaujančių kovoje su nusikaltimais aplinkai ir nusikaltimais, susijusiais su atliekomis, kai nėra centrinės vadovujančios valdžios institucijos, kuri nustatytų politiką ir prioritetus, bendradarbiavimas yra fragmentiškas ir todėl gali būti sunku koordinuoti ir struktūrizuoti sutelkti dėmesį į šią nacionalinę atsakomybės sritį.

Todėl pabrėžta, kad būtų naudinga įsteigti centrinę įstaigą, nuolatinę platformą arba centrinio lygmens struktūrą, skirtą atitinkamų institucijų, įskaitant prokurorus ir teisėjus, bendradarbiavimui ir veiklos koordinavimui, siekiant užtikrinti visų kovos su nusikaltimais aplinkai dalyvių veiksmų darną ir padidinti aplinkosaugos srities vykdymo užtikrinimo sistemos atsparumą.

Iš vertinimo rezultatų matyti, kad atitinkamų suinteresuotųjų subjektų, dalyvaujančių kovoje su nusikaltimais aplinkai, bendradarbiavimo ir veiksmų koordinavimo formos, būdai ir lygis valstybėse narėse skiriasi.

Šiuo metu daugelyje valstybių narių nėra teisinės sistemos, pagal kurią įvairios institucijos bendradarbiautų bylose, susijusiose su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, o tarpinstitucinis bendradarbiavimas dažniausiai vyksta *ad hoc* ir neoficialiu pagrindu, naudojantis asmeniniais ryšiais, nesudarant oficialaus susitarimo tarp atskirų institucijų.

Nors nepanašu, kad tai paprastai keltų praktinių problemų, nuo suinteresuotųjų subjektų tarpasmeninių santykių ir asmeninių savybių bei geros valios priklausanti sistema nėra geriausias įmanomas būdas tinkamai veikiančiam bendradarbiavimui užtikrinti, nes tam tikromis netikėtomis aplinkybėmis ji gali pasirodyti esanti nestabili; be to, dėl to gali kilti praktinės patirties perdavimo klausimas, kadangi dažnai žinios prarandamos darbuotojams palikus pareigas ir nėra žinių perdavimo naujiems darbuotojams tvarkos.

Kitos valstybės narės yra išplėtojusios pažangesnius ir veiksmingesnius bendradarbiavimo būdus; individualiose ataskaitose jie įvardyti kaip gerosios praktikos pavyzdžiai. Kai kuriose iš jų yra sudaryti visų atitinkamų institucijų protokolai arba susitarimo memorandumai, kad būtų išsiaiškinti kiekvienos atitinkamos institucijos vaidmenys /atsakomybė ir palengvinti koordinuojami veiksmai operaciniu ir strateginiu lygmenimis.

Nacionaliniu lygmeniu sukurti formalūs tinklai, jungiantys visų teisėsaugos tarnybų atstovus, kaip jau yra padaryta kai kuriose valstybėse narės, taip pat gali būti laikomi tinkamu žingsniu šia kryptimi.

Dėl nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, sudėtingumo, nes jie apima įvairius subjektus, tarpusavio vertinimo metu ne kartą akcentuota, kad formali ir struktūrinė tarpinstitucinė sistema padėtų stiprinti tarpžinybinį bendradarbiavimą šioje srityje; tai taip pat turėtų apimti sistemingesnio keitimosi informacija užtikrinimą ir bendrų duomenų bazių kūrimą.

Struktūrizuotas pastangų koordinavimas galėtų nesunkiai ir beveik be jokių išlaidų sukurti sinergiją siekiant padidinti nacionalinės sistemos pajėgumus užkirsti kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir su jais kovoti.

Be to, primenama, ypač atliekų vežimo srityje, kad pagal Reglamento (EB) 1013/2006 su pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) 660/2014, 50 straipsnį įgyvendindamos patikrinimų planą valstybės narės turėtų pasirūpinti patikrinimus atliekančių institucijų bendradarbiavimu.

Taip pat labai svarbus sklandus administracinių subjektų ir teisminių institucijų bendradarbiavimas, ypač pranešant apie aplinkosauginius pažeidimus prokurorams, kurie sprendžia, ar bylos aplinkybės atitinka baudžiamojo persekiojimo ir baudžiamųjų sankcijų taikymo kriterijus.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės raginamos sukurti formalią struktūrinę tarpinstitucinę sistemą, skirtą visų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų, dalyvaujančių užkertant kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir su jais kovojant, bendradarbiavimui strateginiu ir operaciniu lygmenimis, grindžiamą daugiadalykiu požiūriu, galbūt sudarant protokolus ar susitarimo memorandumus.*
- *Valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybes nacionaliniu lygmeniu paskirti centrinę įstaigą / subjektą arba platformą, atsakingą už visų institucijų, dalyvaujančių kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, pastangų koordinavimą siekiant užtikrinti sinergiją, taip pat kuo labiau sustiprinti parengties ir reagavimo pajėgumus.*
- *Valstybės narės raginamos užtikrinti sistemingą visų kompetentingų institucijų, dalyvaujančių kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, keitimąsi informacija ir sukurti šių institucijų bendras duomenų bazines, kuriose būtų kaupiami duomenys apie tokią nusikalstamą veiką.*

X. MOKYMAS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

ES ir nacionalinės aplinkosaugos teisės aktai yra labai sudėtingi, techninio pobūdžio ir nuolat tobulinami, todėl reikia užtikrinti, kad administracinės agentūros, teisėsaugos institucijos, prokurorai ir teisėjai labai gerai juos suprastų.

Taigi, tai yra didelis iššūkis visiems dalyvaujantiems subjektams norint išlaikyti jų ekspertinę patirtį, nuolat atnaujinti žinias apie teisinius ir procedūrinius reikalavimus dėl praktinių padarinių, kylančių dėl tų teisės aktų taikymo (pvz., vykdant apklausas įvairiais administracinio / baudžiamojo proceso etapais, leidžiamu būdu imant įrodymams skirtus mėginius), ir ypatumus, susijusius su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.

Neteisingo atliekų klasifikavimo ir (arba) klaidingų krovinių deklaracijų atveju taip pat svarbu, kad atliekų tvarkytojai, kurie profesionaliai renka arba transportuoja atliekas, būtų tinkamai parengti, nes jie veikia pirmoje gynybos linijoje, saugančioje atliekų tvarkymo sistemą.

Kai kuriose vertinimo ataskaitose nurodyta, kad reikalingas už atliekų vežimo kontrolę atsakingų institucijų bazinio lygmens mokymas, kad jos galėtų lengviau identifikuoti neteisėto atliekų vežimo atvejus ir, kai aptinkamas įtartinas kroviny, galėtų jį palyginti su dokumentuose deklaruotu kroviniu. Tuo tikslu į šių subjektų specializuotą mokymą turėtų būti įtrauktas mėginių rinkimas, analizavimas ir ekspertinis vertinimas.

Dėl šios priežasties ir atsižvelgiant į aplinkosauginių pažeidimų ir nusikaltimų aplinkai aptikimo ir tyrimo specifinius reikalavimus, ypač svarbu pirmiau nurodytiems specialistams nuo pat jų karjeros pradžios visais lygmenimis rengti specialistų bazinį, reguliarų ir tęstinį mokymą darbo vietoje. Tai gali padėti geriau ugdyti jų įgūdžius bei žinias ir pagerinti jų supratimą apie šios nusikalstamos veikos rūšis siekiant užtikrinti sėkmingus šios rūšies nusikaltimų tyrimą ir baudžiamąjį persekiojimą už juos.

Tam tikrose valstybėse narėse dedamos didelės pastangos, skiriami dideli ištekliai ir daug žmonių, kad būtų rengiamas atitinkamų subjektų, dalyvaujančių užkertant kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir su jais kovojant, kurie turi didelės techninės ir teisinės ekspertinės patirties, ekstensyvus specializuotas mokymas šių nusikalstamų veikų srityje atsižvelgiant į šių rūšių nusikaltimų keliamus iššūkius.

Kitose valstybėse narėse dar reikia padaryti patobulinimų, kadangi vertinama, jog kai kurių kompetentingų institucijų darbuotojams skirtas mokymas yra netinkamas ir nepakankamas, kadangi jis yra nereguliarus ir (arba) nėra rengiamas visos karjeros metu, o jei rengiamas, tai nėra privalomas.

Be to, valstybės narės paprastai nerengia tokio paties lygmens mokymo visiems visų kompetentingų institucijų darbuotojams. Apskritai mokymai yra labiau pakankami aplinkos apsaugos institucijose.

Policijos atveju mokymas iš esmės yra pakankamas, nepaisant išimčių kai kuriose valstybėse narėse, kuriose reikia padaryti patobulinimų. Toks mokymas turėtų apimti žvalgybos šaltinių naudojimą, duomenų analizę, aptikimo ir tyrimo metodus siekiant surinkti tinkamų įrodymų konkrečiais su aplinka susijusiais atvejais, ypač valstybėse narėse, kuriose tyrimo įgaliojimai yra suteikti tik policijai.

Be to, kaip vienas iš galimai naudingų aspektų akcentuotas policijos pareigūnų mokymo išplėtimas atitinkamai parengiant instruktorių mokymo programas ir propaguojant aplinkosaugos teisės aktų žinias.

Kalbant apie muitines, kai kuriose valstybėse narėse šios srities mokymai laikomi nepakankamais, kadangi aplinkosaugos klausimai iki šiol dar nebuvo reguliariai įtraukiami į konkretų mokymą arba buvo įtraukiami nepakankamai. Šių institucijų atveju mokymas visų pirma turėtų apimti atliekų klasifikavimą ir atliekų bei šalutinių produktų diferencijavimą.

Teisminių institucijų atveju padėtis iš esmės yra nepatenkinama, kadangi nėra rengiamas joks specializuotas prokurorų, ypač teisėjų, mokymas šioje srityje arba toks jų mokymas yra nepakankamas. Tik kelių valstybių narių atveju jie kartais dalyvauja mokymo veikloje, kurią užsienyje organizuoja ES įstaigos arba kitos šalys.

Vertinime šiuo atžvilgiu akcentuota, kad prokurorai ir teisėjai, bent tie, kurie nagrinėja bylas, susijusias su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, turi būti tinkamai parengti sprendimų priėmimo procese nagrinėti ypač sudėtingus teisinius klausimus, kad galėtų nuspręsti, ar, atitinkamai, vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, ar priimti sprendimą byloje (visų pirma apibrėžiant žalos aplinkai sunkumą); todėl reikalingas jų specializuotas mokymas.

Vienoje valstybėje narėje geriausios praktikos pavyzdžiais įvardytas bendras prokurorų bei policijos pareigūnų mokymas ir specializuotas prokurorų rengiamas policijos ir muitinės pareigūnų mokymas.

Keliose valstybėse narėse atsakomybė už tokios mokymo veiklos, skirtos ne tik toje institucijoje, kuri organizuoja mokymą, dirbantiems pareigūnams, bet ir kitų institucijų darbuotojams, koordinavimą ir vykdymą atsako viena įtaiga, dažniausiai aplinkosaugos administracija, kuri rengia policijos, muitinių ir pasienio policijos pareigūnų mokymą, o keletu atvejų šią užduotį vykdo policija. Kitose valstybėse narėse kiekviena institucija rengia savo darbuotojų mokymus savo kompetencijos srityje.

Vienoje valstybėje narėje mokymas taip pat organizuojamas rengiant nuotolinio mokymosi kursus (e. mokymąsi) – tai galima laikyti gerosios praktikos pavyzdžiu ir veiksmingu mokymo metodu, pasižyminčiu teigiamais ekonominiais aspektais, atsižvelgiant į palyginti mažą IT priemonių naudojimo kainą.

Vertinimo metu akcentuota, kad ypač naudingi reguliarūs bendri mokymo kursai, kuriuose dalyvauja teisėjai, prokurorai, policijos ir administracinių padalinių darbuotojai, skirti dalijimusi patirtimi, kadangi šių mokymų metu ne tik keičiamasi patirtimi, bet ir suteikiama galimybė daug dėmesio skirti problemoms ir galimiems sprendimams atsižvelgiant į įvairias perspektyvas.

Mokymai rengiami ne tik nacionaliniu lygmeniu: atitinkamos ES įstaigos, pavyzdžiui, CEPOL, ir ES tinklai, pavyzdžiui, Kovos su nusikaltimais aplinkai tinklas (EnviCrimeNet), Europos aplinkos prokurorų tinklas (ENPE) ir ES aplinkos teisėjų forumas (EUFJE), taip pat organizuoja specializuotą mokymą nusikaltimų aplinkai klausimais arba prisideda prie tokio specializuoto mokymo, tačiau apskritai valstybės narės nevisapusiškai išnaudoja šią galimybę.

REKOMENDACIJOS

- *Atsižvelgiant į sudėtingą ir įvairialypį nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, pobūdį, valstybėms narėms rekomenduojama toliau rengti arba intensyviai reguliarius ir tęstinius išsamius mokymus šioje srityje, skirtus visiems specialistams, dalyvaujantiems kovojant su šių rūšių nusikalstamumu, įskaitant prokurorus ir teisėjus.*
- *Valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybes numatyti arba parengti tarpinstitucinį mokymų planą siekiant rengti bendrus mokymus, kuriuose dalyvautų visi atitinkami suinteresuotieji subjektai, kovojantys su nusikaltimais aplinkai, ir sudaryti palankesnes sąlygas intensyvesniam teisėsaugos institucijų ir prokuratūros bendradarbiavimui.*
- *Valstybės narės turėtų kuo geriau pasinaudoti ES lygmeniu, pavyzdžiui, CEPOL, ir atitinkamų tinklų, taip pat tarptautiniu lygmeniu teikiamomis mokymo galimybėmis užtikrindamos reguliary atitinkamų su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, kovojančių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą šioje mokymo veikloje.*
- *Valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybes visiems kovoje su nusikaltimais aplinkai dalyvaujantiems subjektams skirtame mokymo aplinkosaugos klausimais procese naudoti e. mokymosi metodus.*

XI. TEISINIAI ASPEKTAI

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Visos valstybės narės taiko konkrečius teisės aktus, kuriais siekiama užkirsti kelią nusikaltimams aplinkai ir su jais veiksmingai kovoti. Vis dėlto teisinių apibrėžčių tikslumas, sankcijų dydis ir tyrimo priemonių įvairovė įvairiose valstybėse narėse labai skiriasi.

Visos valstybės narės į savo nacionalinę teisę yra perkėlusios Direktyvą 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę ir dauguma jų yra sukūrusios tinkamą teisinę sistemą, skirtą aplinkai saugoti. Kai kurios valstybės narės laikosi tik būtiniausių pirmiau nurodytos direktyvos standartų, o kitos yra įgyvendinusios išsamesnius ir visapusiškesnius teisės aktus. Keliose valstybėse narėse aplinkos apsauga įtvirtinta konstitucijoje.

Beveik visose valstybėse narėse nėra vieno teisės akto, kuris apimtų visus aplinkosauginius pažeidimus. Šie pažeidimai paprastai yra nurodyti baudžiamajame kodekse ir (arba) kituose specialiuose aplinkosaugos teisės aktuose. Dėl keliuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose įvairių rūšių veikas, kurios gali kelti pavojų aplinkai ar žmonių sveikatai, išskaidytos teisinės sistemos gali būti sudėtinga ją įgyvendinti ir gali atsirasti dubliavimosi. Todėl valstybės narės paragintos išnagrinėti galimybę peržiūrėti savo šios srities nacionalinės teisės aktus ir sujungti juos į vieną teisės aktą.

Teisinės aplinkosauginių pažeidimų apibrėžtys ir susijusių nusikaltimų sunkumo vertinimo kriterijai valstybėse narėse skiriasi; jie paprastai grindžiami tokiomis sąvokomis, kaip jų keliamas pavojus arba žala, padaryta žmonių gyvybei, sveikatai arba aplinkai.

Vis dėlto daugelyje valstybių narių nėra aiškių iš anksto nustatytų kriterijų, kuriais remiantis būtų vertinamas žalos aplinkai mastas, ir dažnai turima nedaug teismų praktikos, susijusios su šių terminų apibrėžimu teismuose. Dažniau praktikoje žalą aplinkai, žalos pavojų ir žalos mastą, kartu su kitais susijusiais veiksniais, teisminės institucijos vertina kiekvienu atveju atskirai.

Vertinime šiuo atžvilgiu akcentuota, kad skirtingas nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, sunkumo supratimas gali turėti įtakos veiksniams, kurių imamasi siekiant kovoti su šių rūšių nusikalstamumu, efektyvumui, ir todėl svarbu, kad visos nacionalinės institucijos laikytųsi panašaus požiūrio dėl sunkių šios srities nusikaltimų ir jiems taikytų tokias pačias procedūras, prireikus įskaitant tolesnius teisminių institucijų veiksmus.

Tam tikros sąvokos, kaip antai didelės žalos, nurodytos Direktyvos 2008/99/ES 3 straipsnyje, žalos aplinkai, eksploatuoti netinkamų transporto priemonių ir pan., dažnai yra pernelyg miglotos ir nepakankamai aiškios; daugeliu atvejų nėra kriterijų, gairių ar nurodymų, kaip jos turi būti apibrėžiamos, arba jie yra nepakankamai tikslūs.

Kita dažna vertinime įvardyta problema buvo aiškaus nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų atskyrimo ir (arba) administracinių ar baudžiamųjų sankcijų režimo nebuvimas neturint aiškių kriterijų, pagal kuriuos būtų nustatoma, kuris režimas turėtų būti taikomas. Be to, panašu, kad kai kuriais atvejais teisėje nėra aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta, kada apie smulkius pažeidimus turi būti pranešta policijai ar prokurorui. Dėl to prokuratūra negali nagrinėti atvejo, o atitinkamų veiksmų turi imtis kompetentingos administracinės institucijos.

Todėl atitinkamoms valstybėms narėms parengtos rekomendacijos siekiant užtikrinti didesnę aiškumą ir vienodumą nustatant taikytinus teisės aktus ir sankcijų režimą ir, remiantis tiksliais iš anksto nustatytais kriterijais, diferencijuoti baudžiamuosius nusikaltimus ir administracinius pažeidimus. Tai turėtų sudaryti sąlygas tinkamiausiu būdu spręsti kiekvieną aplinkosauginio pažeidimo atvejį ir užtikrinti tolesnius teisminių institucijų veiksmus, kai dėl aplinkos apsaugos teisės pažeidimo atsiranda baudžiamoji atsakomybė.

Kai kuriose valstybėse narėse baudžiamosios teisės priemonės taikomos kraštutiniu atveju, o aplinkosauginius klausimus sprendžia beveik vien tik administraciniai subjektai. Šiuo atžvilgiu nacionalinių institucijų pateikti argumentai yra susiję su nusikaltimo sudėties požymiais ir įrodymų standartais, kurie turi būti tenkinami, arba su manymu, kad administracinis vykdymo užtikrinimas laikomas keliančiu mažiau problemų ir veiksmingesniu nei tolesni teisminių institucijų veiksmai, atsižvelgiant į tai, kad baudžiamasis persekiojimas dažnai užima daug laiko ir jį sudėtinga vykdyti procesiniu požiūriu. Vertinime pateiktos rekomendacijos toms valstybėms narėms siekiant pakartotinai įvertinti pusiausvyrą tarp administracinio ir baudžiamojo požiūrio į nusikaltimus aplinkai.

Siekiant įgyvendinti standartinius kriterijus ir išvengti klaidingo aiškinimo gali būti naudinga ne tik nustatyti taisykles teisės aktuose, bet ir parengti kompetentingų institucijų, sprendžiančių aplinkosauginių pažeidimų problemą, formalius susitarimus ar protokolus arba joms skirtas gaires, paaiškinant kriterijus, taikomus nustatant, kada tokie pažeidimai turi būti nagrinėjami administracine, o kada – teismine tvarka.

Pagal Direktyvos 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę 6 straipsnį valstybės narės privalo užtikrinti, kad juridiniai asmenys galėtų būti traukiami atsakomybėn už 3 straipsnyje nurodytus nusikaltimus. Vienos valstybės narės tokiais atvejais yra numačiusios juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, kitos – administracinę atsakomybę.

Valstybėse narėse už nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, taikytinų sankcijų dydis skiriasi, jos įvairuoja nuo didžiausių iki mažiausių; manyta, kad keliose valstybėse narėse jis yra per mažas ir nepakankamas, kad būtų sudarytos sąlygos baudžiamajai teisei atlikti jos baudžiamąjį ir atgrasomąjį vaidmenį.

Kai kuriose ataskaitose nurodyta, kad juridiniams asmenims skiriama nepakankamai baudų ir (arba) jos yra per mažos, palyginti su galimu pelnu, kuris gali būti gautas iš nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus. Keliose ataskaitose nurodyta, kad jų dydžiai galėtų būti peržiūrėti. Todėl parengtos rekomendacijos atitinkamoms valstybėms narėms siekiant užtikrinti, kad bendrovėms būtų aktyviau skiriamos baudos už aplinkosauginius pažeidimus ir šios baudos būtų padidintos.

Kai kuriose valstybėse narėse nėra numatyti specialūs tyrimo metodai (kaip antai stebėjimas, infiltravimas, telefoninių pokalbių pasiklausymas ir pan.), skirti nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, tirti. Tos valstybės narės gali leisti teisėsaugos institucijoms tokius metodu taikyti ekonominiams ir finansiniams nusikaltimams, kurie paprastai yra susiję su nusikaltimais aplinkai, kadangi jų vykdytojais bando kuo labiau padidinti savo pelną.

Tačiau šis sprendimas ne visada yra taikytinas ir todėl vertinime akcentuota, kad siekiant veiksmingai kovoti su nusikaltimais aplinkai ypač svarbūs specialūs tyrimo metodai, o atitinkamoms valstybėms narėms rekomenduojama savo teisės aktuose numatyti galimybę tokius metodus taikyti tiriant šių rūšių nusikaltimus.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės raginamos apvarstyti galimybes peržiūrėti savo nacionalinės teisės aktus, susijusius su kova su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, kad jie, jei įmanoma, būtų sujungti į vieną teisės aktą siekiant sudaryti palankesnes sąlygas visoms kompetentingoms institucijoms jį visapusiškai suprasti ir taikyti.*
- *Valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti, kad aplinkosaugos srityje būtų aiškiai apibrėžtas administracinių ir baudžiamųjų sankcijų sistemų atskyrimas, patvirtinant konkrečius vienodus tokio diferencijavimo kriterijus ir suteikiant galimybę visiems atitinkamiems subjektams šiais kriterijais naudotis.*
- *Valstybėms narėms rekomenduojama parengti gaires siekiant užtikrinti, kad būtų tinkamai apibrėžtos probleminės sąvokos, kaip antai didelės žalos ir žalos aplinkai sąvokos, ir taip būtų palengvintas šioje srityje dirbančių kompetentingų institucijų darbas.*
- *Valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti tinkamą už nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, taikytinų sankcijų, visų pirma baudų įmonėms, dydį ir tai, kad tokios baudos būtų faktiškai skiriamos kiekvienu atveju, kai tenkinami atitinkami kriterijai.*
- *Valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti, kad jų nacionalinės teisės aktuose būtų numatytas specialių tyrimo priemonių taikymas tiriant nusikaltimus aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, kiek tokios priemonės yra proporcingos atitinkamo nusikaltimo atžvilgiu, kad būtų veiksmingai kovojama su šiais nusikalstamais reiškiniais.*

XII. PROCEDŪRINIAI KLAUSIMAI

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Visose valstybėse narėse turi būti laikomasi reikalavimų dėl įrodymų ėmimo siekiant užtikrinti, kad jie galėtų ir būtų priimtini teismuose arba administraciniuose procesuose, susijusiuose su nusikaltimais aplinkai. Kai kurių valstybių narių kompetentingos institucijos nurodė, kad jos nežino apie jokių konkrečių sunkumus, susijusių su įrodymų rinkimu ar jų priimtumu šioje srityje, ir kad kliūtys, su kuriomis susiduriama, nesiskiria nuo kliūčių, su kuriomis susiduriama kitų rūšių baudžiamosiose bylose.

Vis dėlto kitos valstybės narės akcentavo problemas šiuo atžvilgiu. Viena iš dažniausių problemų yra susijusi su tuo, kad mėginių ėmimo ir jų analizės etape nesilaikoma procedūrinių garantijų, o tai gali turėti įtakos bylai, nes šie mėginiai negali būti naudojami kaip įrodymas. Tai visų pirma susiję su administracinių institucijų surinktais įrodymais, kurie dėl to ne visada gali būti naudojami teismo procese, kadangi toms institucijoms netaikomos griežtos baudžiamojo proceso taisyklės.

Kai kurių valstybių narių institucijos pranešė apie sunkumus vertinant dėl nusikaltimų aplinkai, ypač dėl su atliekomis susijusių nusikaltimų, padarytą žalą, visų pirma žalos keliamą pavojų, jos nustatymą, jos faktinį mastą; tai sunku padaryti dėl to, kad dažnai ši žala nėra lengvai pastebima ar ją sunku įvertinti. Šie sunkumai gali turėti įtakos tinkamam nusikaltimo klasifikavimui, sunkinančių aplinkybių įvertinimui ir atitinkamai baudžiamosios vertės nustatymui (taip pat žr. XI skyrių).

Konkretūs sunkumai, su kuriais susiduriama su atliekomis susijusių nusikaltimų įrodymų srityje, nagrinėjami XV skyriuje.

Vertinime akcentuoti kiti sunkumai, susiję su įrodymais teisme ir administraciniame procese, dėl kurių tyrimai tampa sudėtingesni, kaip antai nusikaltimo vykdytojo tapatybės nustatymas, su kaltinamuoju asmeniu ar subjektu arba jo padarytomis nusikalstamomis veikomis susijusių psichologinių sudėties požymių (aplaidumo ar tyčios) įrodymas, atsakingo (-ų) asmens (-ų) išsiaiškinimas, patikrinimo metu buvusių aplinkosaugos sąlygų pagrindimas dokumentais ir įvertinimas tokiu būdu, kad tai būtų priimtina teisme, ir suklastotų dokumentų naudojimas, dėl ko tyrimas tampa sudėtingesnis.

Kai kuriose valstybėse narėse, kuriose teismams perduodama labai nedaug bylų, gali būti susiduriama su sunkumais, susijusiais su įrodymų priimtinumu, kadangi specialistai neturi pakankamai šios srities teisinių žinių ir patirties.

Visose valstybėse narėse administracinės vykdymo užtikrinimo įstaigos už aplinkosauginius pažeidimus, įskaitant su atliekomis susijusius pažeidimus, be baudžiamųjų sankcijų ir administracinių baudų gali taikyti kitas priemones (neteisminius vykdymo užtikrinimo veiksmus).

Tai apima administracines prievartos priemones, skirtas administracinių pažeidimų, taip pat tokių pažeidimų neigiamų padarinių, prevencijai ir nutraukimui. Šios priemonės (nors valstybėse narėse ir yra skirtumų) apima konfiskavimą arba areštą, reikalavimą sumokėti gauto praturtėjimo dydžiui lygiavertę sumą, reikalavimą laikinai arba visiškai nutraukti bendrovės veiklą, licencijų ar kitų leidimų galiojimo sustabdymą arba panaikinimą, reikalavimų, sąlygų ir nurodymų nustatymą, bendrovių teisių atėmimą ir (arba) atsisakymą taikyti palankias nuostatas ir priemones, kad būtų nedelsiant imtasi veiksmų neigiamam poveikiui aplinkai ištaisyti.

Keliose valstybėse narėse taip pat numatytos saugumo priemonės, kuriomis pažeidėjai nėra baudžiami, tačiau kuriomis užkertamas kelias tam, kad jie pakartotinai nedarytų pažeidimų, pašalinant aplinkybes, kurios palengvina tolesnį baudžiamosios veikos darymą arba jį skatina.

Baudžiamajame procese gali būti taikomos ne tik baudžiamosios sankcijos, bet ir kitos priemonės, kaip antai priemonių, naudotų nusikaltimui padaryti (nusikaltimo priemonių), konfiskavimas ir iš nusikaltimo gautų pajamų arba nusikalstamu būdu gautų pajamų (nusikalstamu būdu įgyto turto), įskaitant nusikalstamu būdu gautą ekonominę naudą, konfiskavimas. Tarp valstybių narių vykdomam nutarimų konfiskuoti perdavimui ir vykdymui taikomas Tarybos pamatinis sprendimas 2006/783/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo nutarimams konfiskuoti su pakeitimais, padarytais 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2009/299/TVR.

Daugumoje valstybių narių, išskyrus kelias išimtis, nėra galimybės konfiskuotą pelną tiesiogiai skirti aplinkos apsaugos agentūroms ir (arba) į policijos biudžetus, arba į nusikaltimų aplinkai aukų kompensavimo fondą; remiantis vertinimo išvadomis tai galėtų būti naudinga.

Kitos baudžiamosios sankcijos nei laisvės atėmimas ar baudos taip pat gali apimti draudimą naudotis specialiomis teisėmis, viešųjų teisių atėmimą, draudimą dirbti valstybės tarnyboje, verstis profesine veikla, užimti vadovaujamas pareigas įmonėse, reikalavimą atlyginti dėl baudžiamojo nusikaltimo padarytą žalą, teismo sprendimo paskelbimą ir reikalavimą atstatyti aplinkos būklę.

Pastaruoju atveju, remiantis principu „teršėjas moka“, nustatytu Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 191 straipsnio 2 dalyje ir reglamentuojamu Direktyva 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą ir Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų, atsakomybė už aplinkos būklės atkūrimą ir padarytos žalos aplinkai ištaisymą visų pirma tenka pažeidėjams, kurie tai turi padaryti savo sąskaita.

Šį principą padeda taikyti didesnės gamintojo atsakomybės principas. Todėl tuo atveju, jei iki nurodyto termino aplinkos būklė neatkuriama arba atkuriama nepakankamai, visų valstybių narių vykdymo užtikrinimo įstaigos gali taikyti administracines vykdymo užtikrinimo priemones, kuriomis siekiama priversti atsakingus juridinius arba fizinius asmenis ištaisyti padarytą žalą aplinkai (tiek, kiek toks žalos ištaisymas yra objektyviai įmanomas) ir sumokėti visas patirtas išlaidas.

Kai kurių valstybių narių teisėje numatyta galimybė sustabdyti sankcijų taikymą, su sąlyga, kad bus kompensuota žala ir imtasi veiksmų, skirtų pasirūpinti atitinkamos vietovės apsauga, išvalymu ir atkūrimu.

Galutinė atsakomybė už aplinkos būklės atkūrimą tenka valdžios institucijoms, tačiau paprastai jos įsikiša tik kraštutiniu atveju, jei galiojančiu nuosprendžiu kaltu padarius nusikalstamą veiką pripažintas kaltinamasis atsisako atkurti aplinkos būklę, jis nėra nustatytas arba neturi finansinių galimybių tai padaryti. Kai kuriais atvejais šiam tikslui valstybė naudoja specialius fondus.

Vienoje valstybėje narėje kaip veiksmingas aplinkos apsaugos teisės pažeidimų prevencijos būdas ir gerosios praktikos pavyzdys nurodytas Atsakomybės už žalą aplinkai registras, kuriame registruojami duomenys apie asmenis ir bendroves, pripažintus kaltais padarius sunkius nusikaltimus aplinkai ir (arba) sunkius aplinkos apsaugos teisės aktų pažeidimus.

Remiantis nacionalinės teisės aktais, visoje ES nevyriausybinėms organizacijoms (NVO) tenka skirtingas vaidmuo nusikaltimų aplinkai / su atliekomis susijusių nusikaltimų srityje, ir jų dalyvavimo aktyvumas valstybėse narėse skiriasi.

Visose valstybėse narėse NVO, kaip ir bet kuris kitas fizinis ar juridinis asmuo, gali padėti teikti arba pateikti skundus dėl aplinkai žalingo elgesio ir pranešti apie įtariamus aplinkosaugos teisės aktų pažeidimus nacionalinėms kompetentingoms institucijoms. Keliose valstybėse narėse jos turi ne teisę, bet pareigą pranešti apie nusikalstamą veiką.

Kita vertus, NVO procedūrinis teisėtumas valstybių narių teisinėse sistemose skiriasi; nors nacionalinės teisės aktuose tai numatyti neprivaloma, didelėje daugumoje valstybių narių NVO taip pat gali veikti kaip „*parte civile*“ baudžiamajame procese, susijusiame su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir pateikti civilinės teisės ieškinį kompensacijai už žalą aplinkai gauti. Daugeliu atvejų ši galimybė priklauso nuo tam tikrų sąlygų, kaip antai nuo suinteresuotumo byla ir (arba) nuo buvimo nukentėjusiaja šalimi baudžiamųjų veikų aplinkos srityje atveju. Kitose valstybėse narėse pagal nacionalinės teisės aktus NVO neleidžiama pateikti civilinių ieškinių baudžiamajame procese – šią teisę turi tik nusikaltimų aukos.

Vis dėlto daugelyje šių valstybių narių NVO gali skirtingu mastu dalyvauti baudžiamajame procese. Tai gali būti, be kita ko, duomenų / informacijos apie įtariamus nusikaltimus teikimas ir (arba) įrodymų davimas teisėsaugos institucijoms ir prokuratūrai, dalyvavimas teismo posėdžiuose per savo atstovus, buvimas liudytojais arba ekspertais. Keliose valstybėse narėse šios galimybės teisės aktuose nėra numatytos ir NVO negali atlikti jokio specialaus vaidmens baudžiamajame procese.

Atliekant tarpusavio vertinimus, remiantis Orhuso konvencija, kelis kartus akcentuotas svarbus vaidmuo, kuris gali tekti NVO, kadangi dažnai jos turi naudingų specializuotų žinių aplinkosaugos srityje, ir tai, kad svarbu suteikti joms galimybę imtis teisinių veiksmų.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti, kad prokurorai ir teisėjai turėtų pakankamai žinių, kad galėtų įvertinti įrodymų, įskaitant mėginių nusikaltimų aplinkai bylų atveju įrodymus, priimtinumą, ir šiuo tikslu rengti jų tinkamą specializuotą mokymą.*
- *Valstybės narės raginamos apsvarstyti galimybes pasinaudoti pajamomis iš nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, siekiant finansuoti kovą su tokia nusikalstama veika.*
- *Valstybėms narėms rekomenduojama visapusiškai išnaudoti aplinkos apsaugos srityje dirbančių NVO teikiamas galimybes dalyvauti teismo procesuose, kad būtų kuo geriau pasinaudota jų ekspertine patirtimi, taip prisidedant prie kovos su nusikaltimais aplinkai.*
- *Nedarant poveikio ES duomenų apsaugos teisės aktams valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybes sukurti atsakomybės už žalą aplinkai registrą siekiant skatinti aplinkos apsaugos teisės aktų laikymąsi ir užkirsti kelią jų pažeidimams.*

XIII. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Nusikaltimai aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, dažnai pasižymi tarpvalstybiniu pobūdžiu, todėl siekiant veiksmingai kovoti su šiais nusikalstamais reiškiniais ypač svarbus tarptautinis bendradarbiavimas. Vis dėlto valstybių narių darbo tarptautiniu mastu patirties ir jų faktinio dalyvavimo tokia bendradarbiavime mastas skiriasi.

Europolui, Eurojustui ir Europos teisminiam tinklui bei jų ekspertinei patirčiai ir infrastruktūrai tenka ypač svarbus vaidmuo stiprinant valstybių narių tyrimo ir teisminių institucijų tarpusavio pasitikėjimą bei bendradarbiavimą ir sudarant palankesnes sąlygas tarptautiniam bendradarbiavimui su trečiosiomis valstybėmis.

Jie vykdo įvairią veiklą, kuri apima nusikaltimų aplinkai tendencijų analizių atlikimą, tarptautinių tyrimų ir baudžiamojo persekiojimo koordinavimą, tarpusavio keitimąsi informacija, baudžiamąja žvalgybos informacija bei įrodymais ir įnašą į ES mastu rengiamus mokymus. Pagal 2018–2021 m. ES politikos ciklą vienas iš projekto EMPACT konkrečių prioritetų sutelktas į kovą su nusikaltimais aplinkai.

Valstybės narės iš esmės palankiai vertina Europolo, Eurojusto ir Europos teismo tinklo teikiamą paramą ir vykdomą veiksmų koordinavimą, tačiau kai kurios iš jų pabrėžė, jog reikia didinti jų išteklius, kad jie galėtų imtis dar aktyvesnio vaidmens kovojant su nusikaltimais aplinkai.

Bendradarbiavimas su šiomis ES įstaigomis iš esmės yra patenkinamas, ir valstybių narių teisėsaugos institucijos tarpvalstybiniam keitimuisi informacija dažnai naudojami Europolo ir Interpolo ryšių kanalais ir jų duomenų bazėmis, įskaitant Europolo saugaus keitimosi informacija tinklo programą (SIENA).

Vis dėlto tam tikrais atvejais toks bendradarbiavimas galėtų būti sustiprintas, kadangi tam tikrų valstybių narių visi atitinkami specialistai ne visada gerai žino apie paslaugas ir produktus, kuriais nusikaltimų aplinkai atveju gali aprūpinti Eurojustas, Europolas ir Europos teismas, ir jais ne visada visapusiškai pasinaudoja. Vienos šalies ataskaitoje pabrėžta, kad bendradarbiavimą operaciniu lygmeniu sustiprintų planuojamas integruotas operatyvinių pajėgų bendradarbiavimas su Europolu ir Interpolu, visų pirma nustatant kontaktinius punktus atliekų paskirties šalyse, ypač esančiose už ES ribų.

ES kontekste yra sukurti įvairūs atitinkami tinklai, skirti visiems aplinkosaugos srityje dirbantiems subjektams:

- Europos Sąjungos aplinkos apsaugos teisės aktų įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo tinklas (IMPEL), kuris suburia aplinkosaugos institucijas, rengia konferencijas ir vykdo projektus aplinkos apsaugos srityje siekiant tobulinti ES aplinkos apsaugos teisę ir gerinti jos vykdymo užtikrinimą;
- IMPEL-TFS (tarpvalstybinis atliekų vežimas), kuris sprendžia su neteisėtu atliekų vežimu susijusias problemas;
- neformalus kovos su nusikaltimais aplinkai tinklas (EnviCrimeNet), jungiantis teisėsaugos institucijas nusikaltimų aplinkai srityje, kad jos galėtų dalytis žiniomis ir geriausios praktikos pavyzdžiais;

- Europos aplinkos klausimų prokurorų tinklas (ENPE), kuriam priklauso prokurorai, dirbantys aplinkos apsaugos srityje, ir kuriame yra sukurtos su atliekomis susijusių nusikaltimų arba sankcijų skyrimo, baudžiamojo persekiojimo ir teismų praktikos šioje srityje klausimų tikslinės darbo grupės;
- Europos Sąjungos aplinkos klausimų teisėjų forumas (EUFJE), kuriame teisėjai gali keistis patirtimi ir taip prisidėti prie geresnio aplinkos apsaugos teisės išmanymo ir veiksmingesnio jos vykdymo užtikrinimo.

Valstybių narių dalyvavimo šių tinklų veikloje intensyvumas skiriasi. Dauguma jų yra narės ir dalyvauja IMPEL ir EnviCrimeNet, nors kai kurios iš jų dalyvauja aktyviau, o kitų valstybių narių dalyvavimas yra nereguliarus ir (arba) neapima visų atitinkamų rūšių veiklos šiuose forumuose.

Kalbant apie pirmiau nurodytus teisminius tinklus, aktyvumo lygis paprastai yra žemesnis, ir yra valstybių narių, kurių nė vienas teisėjas šiuo metu nedalyvauja Europos Sąjungos aplinkos klausimų teisėjų forumo (EUFJE) veikloje ir nė vienas prokuroras nedalyvauja ENPE.

Vertinime visų pirma akcentuota tai, kad teisėjai, kurie nagrinėja nusikaltimų aplinkai bylas ir turi apibrėžti žalos aplinkai mastą, kad galėtų nustatyti baudžiamąją atsakomybę, raginami aktyviau dalyvauti veikloje, kurioje daugiausia dėmesio skiriama nusikaltimams aplinkai ES lygmeniu.

Apskritai atliekant vertinimą rekomenduota visapusiškai dalyvauti visuose pirmiau minėtuose tinkluose, nes tai suteikia galimybių dalytis geriausios praktikos pavyzdžiais, informacija apie *modi operandi*, tarpvalstybinės žvalgybos duomenimis, taip pat lengvai ir tiesiogiai palaikyti ryšius su užsienio šalių partneriais nusikaltimų aplinkai srityje.

Be to, tarpvalstybinių tyrimų atveju dalyvavimas tarptautiniu mastu koordinuojamuose tyrimuose gali būti naudingas veiksmingai tiriant nusikaltimus aplinkai ir patraukiant už juos baudžiamojon atsakomybėn.

ES sistemoje jungtinės tyrimų grupės yra viena iš naudingų tarptautinio bendradarbiavimo tarpvalstybinių nusikaltimų bylose priemonių, grindžiama dviejų ar daugiau valstybių narių kompetentingų institucijų – tiek teisminių, tiek teisėsaugos – susitarimu bendrai vykdyti nusikalstamų veikų tyrimus. Be to, Europolas ir Eurojustas gali palengvinti ir finansuoti jungtinių tyrimų grupių įsteigimą ir veikimą.

Dalyvavimą jungtinių tyrimų grupių veikloje dalyvaujančios valstybės narės apskritai laiko teigiama patirtimi; jos mano, kad jungtinės tyrimų grupės yra veiksminga tarpvalstybinių tyrimų vykdymo priemonė, kuria sudaromos sąlygos tyrėjams tiesiogiai keistis informacija ir laiku atlikti kryžminį įrodymų rinkimą, nereikalaujant pateikti atskirų oficialių savitarpio teisinės pagalbos suteikimo ar Europos tyrimo orderio išdavimo prašymų. Tačiau vertinimo metu tik kelios valstybės narės buvo dalyvavusios jungtinių tyrimų grupių veikloje, susijusioje su nusikaltimų aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, bylomis.

Atliekant vertinimą ne kartą pabrėžta, koks yra svarbus tarpvalstybinis bendradarbiavimas ir keitimasis informacija su kitų šalių, ypač kaimyninių šalių, kompetentingomis institucijomis siekiant koordinuoti pastangas kovojant su tarpvalstybiniais nusikaltimais aplinkai.

Tam, kad būtų veiksmingai kovojama su neteisėtu atliekų vežimu ir sudaromos sąlygos baudžiamajame procese pasinaudoti tarptautinio bendradarbiavimo teikiama nauda, taip pat labai svarbu, kad būtų plėtojami santykiai su ES nepriklausančiomis šalimis, tiesiogiai laikomomis atliekų paskirties arba kilmės šalimis, kaip tai daro kai kurios valstybės narės.

Tačiau tokio bendradarbiavimo veiksmingumas ir formos visoje ES skiriasi. Kai kurios valstybės narės šiuo atžvilgiu įvairiu mastu yra išplėtojusios įvairių formų tarpusavio bendradarbiavimą, kuris gali apimti keitimąsi informacija ir (arba) geriausia praktika, reguliarius susitikimus ir (arba) bendrus veiksmus ir (arba) projektus, bendrus mokymus ir bendrus patikrinimus (įskaitant, *inter alia*, tarpvalstybinį atliekų vežimą, ryšių palaikymo pareigūnų skyrimą ir t. t.). Šis bendradarbiavimas kartais grindžiamas protokolais ar susitarimo memorandumais arba kitų formų dvišaliais susitarimais, kuriuos galima laikyti gerosios praktikos pavyzdžiais.

Kitais atvejais panašu, kad bendradarbiavimas su kitomis ES valstybėmis narėmis yra neoficialus arba nesisteminis. Kitoms valstybėms narėms pateiktos atitinkamos rekomendacijos, kai nustatyta, kad tokį bendradarbiavimą galima tobulinti.

Tam tikrais atvejais išplėtotos regioninės tarptautinio bendradarbiavimo formos, be kita ko, su ES nepriklausančiomis šalimis, pavyzdžiui, HELCOM Baltijos jūros regione, siekiant spręsti tarpvalstybines aplinkosaugos problemas šioje zonoje, *inter alia*, įsteigiant Nusikaltimų aplinkai klausimų prokurorų tinklą (ENPRO), ir Pietryčių Europos teisėsaugos centras (SELEC) Juodosios jūros regione, *inter alia*, įsteigiant Pietryčių Europos prokurorų patariamąją grupę (SEEPAG), siekiant stiprinti nusikalstamumo, įskaitant tarpvalstybinį sunkių formų ir organizuotą nusikalstamumą, prevencijos ir kovos su juo koordinavimą. Šios struktūros gali būti laikomos gerosios praktikos pavyzdžiais, nes jomis plėtojamas bendradarbiavimas įtraukiant trečiąsias valstybes – taip sudaromos sąlygos keistis nauja patirtimi ir duomenimis, taigi prisidedama prie kovos su nusikaltimais aplinkai stiprinimo.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės raginamos aktyviai dalyvauti ES ir tarptautiniu lygmeniu vykdomame darbe siekiant stiprinti bendradarbiavimą kovojant su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, visų pirma ES agentūrų ir įstaigų – Eurojusto, Europolo ir Europos teismo tinklo, taip pat šioje srityje veikiančių Europos tinklų veikloje.*
- *Valstybės narės raginamos geriau informuoti specialistus apie jungtinių tyrimų grupių teikiamas galimybes bei privalumus ir naudojimąsi šiomis grupėmis tiriant nusikaltimus aplinkai siekiant padidinti tyrimų veiksmingumą.*
- *Valstybės narės raginamos užtikrinti arba toliau plėtoti bendradarbiavimą su kaimyninėmis šalimis, įskaitant trečiąsias valstybes, ir, kai tikslinga, plėtoti regioninį bendradarbiavimą kovojant su nusikaltimais aplinkai.*
- *Valstybės narės ypač raginamos glaudžiai bendradarbiauti su ES ir ES nepriklausančiomis atliekų vežimo paskirties arba kilmės šalimis, siekiant koordinuoti pastangas kovojant su neteisėta tarpvalstybine šios srities veikla, inter alia, įsteigti ryšių palaikymo centrus ir (arba) paskirti ryšių palaikymo pareigūnus siekiant keistis informacija ir dalytis geriausios praktikos pavyzdžiais.*

XIV. VIEŠOJO IR PRIVAČIOJO SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMAS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Remiantis vertinimo metu nustatytais faktais, viešojo ir privačiojo sektorių bendradarbiavimo mastas valstybėse narėse skiriasi ir iš esmės yra labiau išplėtotas bei veiksmingesnis tais atvejais, kai jis yra labiau struktūrinis ir grindžiamas atsakomybe bei tarpusavio pasitikėjimu.

Kai kuriose valstybėse narėse atlikus vertinimą nustatyta, kad toks bendradarbiavimas yra veiksmingas, o kitose valstybėse narėse privatusis sektorius galėtų aktyviau dalyvauti kovojant su nusikaltimais aplinkai.

Kai kuriose valstybėse narėse numatyta naudotis viešojo ir privačiojo sektorių partnerystėmis, pagrįstomis susitarimo memorandumais arba kitais oficialiais susitarimais, nors kartais jos sukuriamos tik konkrečiose srityse. Kitos valstybės narės nėra sukūrusios oficialios sistemos, taikomos viešojo ir privačiojo sektorių partnerystėms, o kai kuriose iš jų bendradarbiavimas, susitikimai ir keitimasis informacija apie incidentus, tendencijas ir pokyčius su privačiuoju sektoriumi vyksta neformaliai.

Atlikus vertinimą paaiškėjo, kad svarbu kurti viešojo ir privačiojo sektorių partnerystes, kad būtų galima reguliariai bendradarbiauti ir keistis informacija, žiniomis, patirtimi ir gebėjimais su privačiuoju sektoriumi kovojant su nusikaltimais aplinkai, visų pirma aptinkant neteisėtus atliekų tvarkymo veiklos atvejus.

Nustatyta, kad kai kuriose valstybėse narėse vykdomas pažangiausių formų bendradarbiavimas su privačiuoju sektoriumi, kai toks bendradarbiavimas yra institucinio pobūdžio, kadangi yra įsteigtos atitinkamos institucijos ir (arba) darbo grupės, kuriose dalyvauja privačiojo sektoriaus, ir kai kuriais atvejais ir NVO arba universitetų, veikiančių aplinkos apsaugos srityje, taip pat šioje srityje kompetentingų viešojo administravimo ir (arba) teisėsaugos įstaigų atstovai.

Atliekant vertinimą šios struktūros buvo įvertintos kaip vertingos ir naudingos, nes jos sudaro sąlygas pilietinei visuomenei aktyviai prisidėti prie nusikaltimų aplinkai prevencijos ir kovos su jais, todėl tai laikoma gerosios praktikos pavyzdžiais.

Aplinkos apsaugos srityje veikiančios NVO dėl savo specializuotų ekspertinių žinių gali atlikti svarbų vaidmenį užkertant kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir kovojant su jais, pavyzdžiui, vykdydamos informuotumo didinimo ir kampanijas, pranešdamos naudingus duomenis ir informaciją apie galimą nusikalstamą veiklą ir susijusias tendencijas, taip pat įvertindamos žalą aplinkai.

Nors beveik visose valstybėse narėse yra privačių asociacijų ir NVO, veikiančių šioje srityje, jų bendradarbiavimo su teisėsaugos institucijomis lygis skiriasi. Kai kuriose valstybėse narėse jos atlieka labai svarbų indėlį pranešdamos apie padarytą žalą aplinkai, o kitose, atrodo, kad jos galėtų būti labiau integruotos į viešąsias pastangas stiprinti prevenciją ir didinti piliečių bei privačių bendrovių informuotumą šioje srityje (taip pat žr. XII skyrių).

Kai kuriose valstybėse narėse bendradarbiavimas šioje srityje su privačiuoju sektoriumi apima ir pramonę, ir tai duoda naudos diskutuojant apie aplinkosaugos teisės aktų įgyvendinimą bei gerinant aplinkosaugos reikalavimų laikymąsi.

Kai kuriose valstybėse narėse privačiajam sektoriui taikomas įpareigojimas panešti apie su atliekomis susijusius nusikaltimus, o kitose valstybėse narėse toks pranešimas nėra privalomas ar apribotas. Remiantis vertinimo metu nustatytais faktais, platesnis nei privalomo pranešimo reikalavimus apimantis dialogas su privačiuoju sektoriumi galėtų sudaryti palankesnes sąlygas pasiekti geresnių rezultatų kovojant su nusikaltimais aplinkai.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybės narės raginamos naudotis struktūrinėmis viešojo ir privačiojo sektorių partnerystėmis aplinkos apsaugos srityje, kurios galėtų būti grindžiamos susitarimo memorandumais arba kitais oficialiais susitarimais, siekiant užtikrinti aiškų reguliaraus bendradarbiavimo pagrindą ir taip prisidėti prie kovos su nusikaltimais aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus.*
- *Valstybės narės raginamos steigti įstaigas ar struktūras, kuriose dalyvautų tiek viešojo, tiek privačiojo sektoriaus atstovai, sprendžiantys aplinkosaugos klausimus, siekiant užtikrinti bendradarbiavimą užkertant kelią nusikaltimams aplinkai, įskaitant su atliekomis susijusius nusikaltimus, ir kovojant su jais.*
- *Valstybės narės raginamos užmegzti arba toliau plėtoti darbo santykius, dialogą ir reguliarių keitimąsi informacija su aplinkos apsaugos srityje veikiančiomis nacionalinėmis NVO.*
- *Valstybės narės turėtų skatinti privatųjį sektorių dalytis su valdžios institucijomis informacija apie įtariamus aplinkos apsaugos pažeidimus, kai tikslinga nacionalinėje teisėje nustatydamas privačiajam sektoriui prievolę pranešti apie ekologinius įvykius.*

XV. NETEISĖTA PREKYBA ATLIEKOMIS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Valstybių narių nacionalines neteisėto atliekų vežimo prevencijos ir kovos su juo nacionalines struktūras sudaro daug įvairaus lygmens kontrolės įstaigų, kurių kiekviena vykdo savo funkcijas, atlieka patikrinimus ir tyrimus.

Nacionalinės kompetencijos paskirstymo sistemos, įvairių valdžios institucijų organizavimo veiksmingumas ir bendradarbiavimo atliekų tvarkymo taisyklių vykdymo užtikrinimo grandinėje mastas visoje Europos Sąjungoje skiriasi. Kai kuriose valstybėse narėse mažas neteisėto atliekų vežimo aptikimo rodiklis rodo, kad gali reikėti tobulinti jų sistemą siekiant efektyviau kovoti su neteisėta prekyba atliekomis.

Kai kuriose valstybėse narėse bendradarbiavimas šioje srityje yra oficialiai įformintas ir gana veiksmingas, o kitose dar yra ką tobulinti, įvairioms teisėsaugos institucijoms imantis labiau integruotų ir geriau koordinuojamų veiksmų, siekiant sukurti tvirtesnę neteisėto tarpvalstybinio atliekų vežimo atvejų aptikimo ir sekimo sistemą.

Pirminė atsakomybė už Reglamento (EB) Nr. 1013/2006 įgyvendinimą, visų pirma už tarpvalstybinio atliekų vežimo stebėseną, paprastai tenka aplinkosaugos institucijoms; kai kuriose valstybėse narėse kompetencija, viena vertus, administracinių pareigų (pvz., licencijų išdavimo) srityje ir, kita vertus, įrenginių bei atliekas gaminančių bendrovių bei atliekų vežimo įmonių kontrolės srityje priklauso skirtingoms administracinėms institucijoms.

Kadangi su atliekomis susiję nusikaltimai yra vertinami kaip „su kontrole susiję nusikaltimai“, šios rūšies nusikaltimams aptikti būtinas pakankamai didelis inspektorių ir tikrinimų skaičius. Pagal Reglamentą (EB) Nr. 1013/2006 valstybės narės yra parengusios atliekų vežimo tikrinimo planus.

Keliose valstybėse narėse nustatyta, kad tikrinimo tarnybos veikia gerai, o inspektoriai turi ekspertinių žinių, pajėgumų ir įrangos patikrinimams atlikti.

Kitose valstybėse narėse sistemos pajėgumams užkirsti kelią neteisėtam atliekų vežimui ar aptikti tokio vežimo atvejus įtakos turi tai, kad trūksta informacijos, žvalgybos duomenų, dėmesio sutelkimo ir (arba) prioritetų nustatymo, ir tai, kad nėra vienos bendros šio reiškinio nustatymo ir kovos su juo strategijos. Dėl to dažnai bendras įprastų patikrinimų skaičius ir esamų inspektorių skaičius yra nepakankamas, kad būtų galima spręsti su atliekomis susijusių nusikaltimų problemą. Vertinimo metu visų pirma akcentuota, kad tam tikrose valstybėse narėse būtina vykdyti tikslingesnę kontrolę keliuose bei pasienyje ir atlikti tikslingesnius įmonių patalpų patikrinimus.

Atsižvelgiant į tai, kad atliekos, įskaitant pavojingąsias atliekas, vežamos iš vienos valstybės narės į kitą, ir į tai, kad nėra reguliarių patikrų, yra ne tik rizikos veiksnys pačiai šaliai, tai gali turėti grandininį poveikį ES lygmeniu ir trukdyti aptikti šioje srityje keliose šalyse ir per kelias šalis veikiančius neteisėtus tinklus. Tačiau neteisėtos prekybos atliekomis ir organizuoto nusikalstamumo ryšiai nėra akivaizdūs. Kai kuriose šalyse šis ryšys nėra nustatytas, o kitose šalyse jis yra daugiau ar mažiau aiškus.

Todėl atliekant vertinimą taip pat pabrėžtas poreikis vykdyti fizinę kontrolę, kad būtų galima aptikti neteisėto atliekų vežimo atvejus atliekant muitinės patikras atliekų importo ir eksporto metu, be kita ko, renkant mėginius, ir daryti tai reguliariai, o ne tik tais atvejais, kai esama su dokumentais susijusių pažeidimų – tam tikrais atvejais dokumentai gali būti suklastoti ir nekelti jokių įtarimų.

Taip pat svarbu pasinaudoti žvalgybos duomenimis, specialiaisiais tyrimų metodais ir finansiniais tyrimais siekiant palengvinti atitinkamų įrodymų rinkimą šioje srityje, todėl kelioms valstybėms narėms buvo pateiktos rekomendacijos, kaip pagerinti padėtį šioje srityje.

Rizikos vertinimas taip pat yra labai svarbus atliekant tikslius patikrinimus, ypač valstybėse narėse, kuriose dėl didelio sienas kertančių prekių kiekio sunku patikrinti visą konteinerių srautą.

Atsižvelgiant į tai, kad taikytini teisės aktai yra labai sudėtingi ir kad reikia užtikrinti veiksmingą jų įgyvendinimą, labai svarbu, kad inspektoriams ir (arba) tyrėjams, dirbantiems tarpvalstybinio vežimo srityje, būtų teikiamas specializuotas mokymas. Tačiau taip yra ne visada, ypač muitinių atveju, nes jos dažnai neturi specialių ekspertinių žinių, kurios reikalingos siekiant reaguoti į neteisėto atliekų vežimo atvejus, kad būtų galima nustatyti, ar įvykdyta su fizinėmis atliekomis susijusi nusikalstama veikla.

Dėl didelio atliekų, kurias gabena automobiliai ar laivai, kiekio, įstaigos, dalyvaujančios kovoje su nusikaltimais aplinkai, negali pasikliauti vien žmonių vykdoma analize tiems vežimo atvejams patikrinti – joms reikia priemonių, kuriomis naudodamosi jos galėtų greitai atlikti patikrinimus. Siekiant veiksmingai spręsti su atliekomis susijusių nusikaltimų problemą taip pat svarbu, kad valstybių narių tikrinimo institucijos turėtų modernią infrastruktūrą ir įrangą.

Patikrinimų metu naudojant skenerius galima gauti vežamų prekių vaizdą be būtinybės atidaryti kontenerius. Be to, kai kurios valstybės narės dalijasi skeneriais prie bendrų sienų; tai buvo įvertinta kaip gerosios praktikos pavyzdys. Keliose valstybėse narėse atliekant tarpvalstybinius patikrinimus naudojamos pažangios tikrinimo priemonės, pavyzdžiui, bepiločiai orlaiviai, rentgeno spinduliuotės technologijos ir mobilieji skenavimo prietaisai, specialios transporto priemonės, kuriose įrengta mokslinė įranga mėginiams vietoje imti, laikomos geriausios praktikos pavyzdžiais. Apskritai šioje srityje dar yra ką tobulinti.

Kai kurios valstybės narės turi elektronines duomenų bazes, susijusias su tarpvalstybiniu atliekų vežimu, apie kurį reikia pranešti, kuriose pateikiama informacija, susijusi su atliekų gamyba, vežimu ir paskirties vieta, o kai kuriais atvejais – su pažeidimais; tomis bazėmis gali naudotis valdžios institucijos, sprendžiančios su atliekomis susijusių nusikaltimų problemą. Kadangi šios bazės gali padėti atsekti atliekas ir taip prisidėti prie patikrinimų veiksmingumo didinimo, taip pat prie strateginės ir taktinės analizės, jas galima laikyti geriausios praktikos pavyzdžiais.

Kad būtų išvengta su atliekomis susijusių nusikaltimų, keliose valstybėse narėse nustatyta prievolė ženklinti atliekų sunkvežimius ir sunkiasvorius automobilius „A“ ženklu. Tai labai naudinga palengvinant atliekų vežimo atvejų identifikavimą bei sekimą ir susijusių patikrinimų atlikimą, todėl tai galima laikyti gerosios praktikos pavyzdžiu.

Kelios šalys suskaitmenino privalomas atliekų vežimo formas, kartu pradėjo vykdyti automatizuotą tų formų analizę ir pasidalijo savo veiklos sistema su visais subjektais, dalyvaujančiais kovojant su nusikaltimais aplinkai. Taip jos gali atlikti greitą ir tikslų rizikos vertinimą, aptikti pažeidimus ir nedelsiant nusiųsti pareigūnus atlikti patikrinimus.

Atliekant vertinimą nustatyta, kad yra tam tikrų pagrindinių kliūčių pažeidimams, susijusiems su neteisėtu atliekų vežimu, aptikti: visų pirma, atliekų klasifikavimo sudėtingumas, dėl kurio kyla sunkumų, susijusių su atliekų apibrėžtimi ES teisės aktuose, pavojingųjų ir nepavojingųjų atliekų atskyrimas ir šalutinių produktų bei atliekų atskyrimas arba naudotų automobilių ir eksploatuoti netinkamų transporto priemonių atskyrimas; tam tikrais atvejais buvo pabrėžta, kad gali būti sunku gauti mėginius, kad jie tiksliai atspindėtų vežamas atliekas. Vis dėlto valstybės narės turi remtis ekspertinėmis žiniomis, o tai visų pirma apima būtinybę gauti tinkamus mėginius.

Keliose šalyse yra viešojo sektoriaus įstaigų, kurios turi specializuotų laboratorijų, kompetentingoms institucijoms teikiančių pagalbą ir konsultacijas techniniais ir moksliniais klausimais; taip teikiamos techniškai kvalifikuotos ir nešališkos ekspertinės žinios. Kitose valstybėse narėse ekspertizę atlieka privatūs ekspertai arba bendrovės; kai kurios valstybės narės nurodė, kad trūksta nusikaltimų aplinkai ekspertų (konkrečiau – atliekų srities ekspertų), taip pat akcentavo ekspertizės sąnaudas ir trukmę, dėl kurių gali būti vėluojama vykdyti baudžiamąjį procesą.

Kai kurios valstybės narės nacionaliniu lygmeniu yra parengusios instrukcijas ir vadovus, kurie padeda kompetentingoms institucijoms atlikti tokius vertinimus ir taip prisidėti prie veiksmingesnio atliekų srities teisės aktų vykdymo užtikrinimo. Kai kurios valstybės narės paprašė ES lygmeniu parengti gaires, kurios padėtų išspręsti atliekų klasifikavimo sistemos aiškinimo sunkumus, siekiant prisidėti prie veiksmingesnio ir nuoseklesnio požiūrio į su atliekomis susijusius nusikaltimus visoje ES.

Atliekant vertinimą taip pat atkreiptas dėmesys į sunkumus, su kuriais susiduriama, kai aptinkamas neteisėtas tarptautinis pervežimas krovinių grąžinimo į kilmės šalį organizavimo atveju. Kaip nustatyta ES teisės aktuose, valstybės narės turi imtis priemonių, kad aptiktų neteisėto atliekų vežimo atvejus, ir užtikrinti, kad jos būtų tinkamai tvarkomos aplinkosaugos požiūriu – grąžintos į jų kilmės vietą arba nukreiptos į tinkamą ir leidimą turintį surinkimo ar tvarkymo centrą.

Šiuo tikslu atliekų atsekamumą nuo gamybos iki galutinės paskirties vietos reikia reglamentuoti nacionalinės teisės aktų nuostatomis; jose turi būti nustatyta, kad prie vežamų atliekų turi būti pridedami identifikavimo dokumentai, o atliekų gamintojai ir tvarkytojai turi vesti savo valdomų atliekų apskaitą chronologine tvarka pagal Atliekų pagrindų direktyvą.

Turi būti stebima, ar laikomasi šių reikalavimų, o nacionalinės kompetentingos įstaigos atitinkamoje šalyje turi būti informuojamos, kad galėtų patvirtinti atliekų pristatymą atliekų kilmės vietoje. Siekiant užtikrinti, kad atliekos būtų tinkamai tvarkomos, šios priemonės turi būti vykdomos glaudžiai bendradarbiaujant su kitomis atitinkamomis kompetentingomis užsienio institucijomis.

Tačiau tais atvejais, kai atliekos jau yra pašalintos, taip pat gali būti problemiška atsekti nusikalstamą veiką įvykdžiusius asmenis ir nustatyti atsakingas šalis, kai atliekos iškraunamos užsienyje. Be to, gali būti labai sunku nustatyti nusikalstamos veikos sunkumą, nes, kai pradedami išsamūs tyrimai, atliekų siuntos dažnai jau būna išvežtos iš valstybių narių teritorijos.

Kad šiuo atžvilgiu būtų galima imtis efektyvių veiksmų siekiant palengvinti atliekų grąžinimą ir tinkamą jų tvarkymą, reikia bendradarbiauti su kilmės šalimis, visų pirma su trečiosiomis valstybėmis, kurios yra tiesiogiai susijusios su prekyba atliekomis, kurios vis dėlto yra dažnai nežinomos; tuo atveju, kai jas identifikuoti galima, gali kilti sunkumų palaikant su jomis ryšius, o tai dažnai užima daug laiko.

Dar vienas sunkumas yra susijęs su tuo, kad dėl surinktų įrodymų turi būti gauta atitinkamų ekspertų nuomonė, visų pirma su atliekomis susijusių nusikaltimų atvejais, ypač kai atliekos jau yra pašalintos šalies viduje arba išvežtos į užsienį. Šiuo atžvilgiu bendrą susirūpinimą kelia problema dėl mėginių ėmimo pagal administracinę procedūrą, kuriai taikomos ne tokios griežtos taisyklės nei atliekant tyrimą ir kurios rezultatai kartais nėra patenkinami, kad būtų galima imtis tolesnių veiksmų pagal baudžiamąją teisę (taip pat žr. XII skyrių).

Kitos valstybių narių nurodytos kliūtys, su kuriomis susiduriama aptinkant neteisėto atliekų vežimo atvejus, yra riboti biudžetai (turint mintyje, kad konfiskuotų prekių saugojimas gali atnešti papildomų išlaidų), riboti žmogiškieji išteklių ir sudėtingos nusikalstamų veikų aplinkybės.

Dėl EEĮA ir NETP srautų reikia imtis konkrečių priemonių įvairiais atliekų tvarkymo proceso etapais pagal atitinkamai Direktyvoje 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų ir Direktyvoje 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių numatytus reikalavimus.

Kai kuriose valstybėse narėse EEĮA ir ENTP laikomos prioritetiniais atliekų srautais ir vykdoma speciali jų tikrinimo veikla bei analizė, apimanti ne tik dokumentų patikras, bet ir išsamius fizinius patikrinimus, tačiau tokios priemonės taikomos ne visose valstybėse narėse.

Konkrečios išvados, susijusios su pavojingosiomis atliekomis, pateikiamos XVI skyriuje.

REKOMENDACIJOS

- *Valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti integruotus ir suderintus veiksmus, kuriuos vykdytų įvairios teisėsaugos institucijos ir administracinės įstaigos, siekiant sukurti arba toliau stiprinti veiksmingą sistemą, skirtą neteisėtos veiklos, susijusios su tarpvalstybiniu atliekų vežimu, problemai spręsti.*
- *Valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti, siekiant pagerinti vykdymo užtikrinimo veiksmus, kiek tai susiję su neteisėtu tarpvalstybiniu atliekų vežimu, kad jos turėtų pakankamą specializuotų ir tinkamai parengtų inspektorių, kuriems galėtų būti suteikti vykdymo užtikrinimo baudžiamojoje srityje įgaliojimai, skaičių, ir reguliarių patikrinimų, įskaitant atliekų vežimo konteinerių fizines patikras, skaičių.*
- *Valstybėms narėms rekomenduojama naudotis žvalgybos duomenimis, rizikos vertinimu, finansiniais tyrimais ir specialiaisiais tyrimų metodais tiek, kiek tai proporcinga atsižvelgiant į atitinkamą nusikalstamą veiką, taip pat sukurti elektronines duomenų bazines, susijusias su tarpvalstybiniu atliekų vežimu, siekiant toliau stiprinti jų pajėgumus aptikti neteisėtą atliekų vežimą.*
- *Atsižvelgdamos į galimą riziką, susijusią su EEJA ir ENTP, valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę parengti bendrą visam šių atliekų srautų ciklui nuo gamybos iki pašalinimo skirtą veiksmų planą, kuriame taip pat būtų nurodytos visos su atitinkama vykdymo užtikrinimo veikla susijusios tarnybos.*
- *Valstybės narės raginamos imtis priemonių, kad būtų pagerintas bendradarbiavimas su kilmės šalimis, visų pirma su trečiosiomis valstybėmis, kurios yra tiesiogiai susijusios su prekyba atliekomis, siekiant palengvinti šių šalių atliekų grąžinimą ir tinkamą jų tvarkymą tose šalyse.*

XVI. NETEISĖTA PAVOJINGŲJŲ MEDŽIAGŲ GAMYBA AR TVARKYMAS IR PAVOJINGŲJŲ ATLIEKŲ TVARKYMAS

PAGRINDINIAI FAKTAI IR IŠVADOS

Kadangi neteisėta pavojingųjų medžiagų gamyba ir tvarkymas gali turėti didelį poveikį ne tik aplinkai, bet ir visuomenės sveikatai, labai svarbu, kad būtų sukurta atitinkama teisinė sistema ir struktūros, skirtos atitinkamai veiklai reguliuoti ir kontroliuoti.

Remiantis vertinimo išvadomis, siekiant apsaugoti gyventojus ir aplinką nuo pavojaus, svarbu, kad su pavojingosiomis medžiagomis ir produktais jų gamybos, laikymo, vežimo, naudojimo ir šalinimo metu būtų elgiamasi atsargiai ir kad šiuo tikslu priemonės, kurių imtasi siekiant išvengti žalos arba ją sumažinti, būtų pagrįstos kiekvienos medžiagos rizikos vertinimu.

Nors dėmesys, kurį valstybės narės skiria neteisėtai pavojingųjų cheminių medžiagų ir medžiagų gamybai bei tvarkymui skiriasi, dauguma jų įvairiu mastu yra įdiegusios atitinkamą reguliavimo ir organizacinę sistemą šioje srityje, įskaitant konkrečias baudžiamosios teisės nuostatas, kuriomis apibrėžiamos atitinkamos nusikalstamos veikos ir sankcijos.

Atliekant vertinimą pabrėžta, kad svarbu, jog atitinkami teisės aktai būtų aiškiai skirti užtikrinti, kad visa veikla būtų vykdoma laikantis griežtų taisyklių, tiksliai nurodant pavojingųjų medžiagų gamybos, importo, tvarkymo, surinkimo ir kitokius taikytinus apribojimus.

Daugumos valstybių narių nacionalinės teisės aktuose, paprastai administracinės teisės aktuose, yra apibrėžta „pavojingoji medžiaga“, nors kelios valstybės narės tokios apibrėžties neturi.

Tačiau tais atvejais, kai kyla neaiškumų, taikomi atitinkami šios srities ES teisės aktai. Visų pirma pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1272/2008 dėl cheminių medžiagų ir mišinių klasifikavimo, ženklinimo ir pakavimo (KŽP) 3 straipsnį cheminė medžiaga ar mišinys laikomi pavojingais, jei atitinka Reglamento (EB) Nr. 1272/2008 I priede nustatytus kriterijus, susijusius su fiziniiais rizikos veiksniais, pavojais sveikatai ar aplinkai, ir turi būti klasifikuojami pagal atitinkamas tame priede numatytas pavojingumo klases.

Pagal KŽP reglamento 4 straipsnį iš gamintojų, importuotojų ir tolesnių naudotojų reikalaujama prieš pateikiant rinkai chemines medžiagas ar mišinius juos klasifikuoti pagal reglamento II antraštinę dalį.

Tam tikrų pavojingųjų medžiagų, mišinių ir gaminių gamyba, pateikimas rinkai ir naudojimas yra draudžiami ir (arba) ribojami pagal Reglamento (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH reglamentas) XVII priede nustatytas konkrečias sąlygas.

Atliekant vertinimą pabrėžta, kad pageidautina oficialiai įforminti kompetentingų institucijų – administracinių tarnybų, policijos, muitinės, civilinės saugos, priešgaisrinių tarnybų ir teismų – bendradarbiavimą, remiantis standartinėmis veiklos procedūromis, siekiant užtikrinti tinkamą koordinuotą atsaką į cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių medžiagų keliamas grėsmes.

Kai kurios valstybės narės nurodė, kad yra užfiksavusios labai nedaug neteisėtos veiklos, susijusios su pavojingųjų medžiagų gamyba ir tvarkymu, atvejų arba tik nedidelius taikytinų teisės aktų, susijusių su licencijomis, autorizacijomis ir kt., laikymosi pažeidimus.

Žemas neteisėtos veiklos (net dar rimtesnės), susijusios su pavojingųjų medžiagų gamyba ar tvarkymu, aptikimo mastas kelia klausimą, ar tai galėtų būti susiję su žinių ir informuotumo apie šių rūšių nusikaltimus trūkumu ir (arba) nepakankama teisėsaugos institucijų vykdoma stebėsenos ir kontrolės veikla, įskaitant būtinybę imtis tinkamų priemonių, kad būtų sustiprinta neteisėtos veiklos šioje srityje prevencija ir kova su ja.

Kai kurios valstybės narės nurodė, kad jos nežino jokių kliūčių, trukdančių sėkmingai tirti neteisėtą veiklą, susijusią su pavojingųjų medžiagų gamyba ir tvarkymu, ir patraukti už ją baudžiamojon atsakomybėn, o kitos nurodė bendras problemas, kaip antai teisės aktų sudėtingumas, specializacijos stoka, aptikimo sunkumai ir kt.

Atrodo, kad vienas iš pagrindinių sunkumų tiriant ir aptinkant nusikalstamą veiklą, susijusią su pavojingųjų medžiagų tvarkymu – tai pakankamų ir patikimų įrodymų rinkimas, kuris reikalauja tinkamų tyrimo priemonių ir specializuotų ekspertinių žinių, taip pat atsižvelgiant į fizinius – cheminius pokyčius, įvykusius po to, kai buvo paimti mėginiai.

os pavojingosios medžiagos dažnai yra įrodymai, kurie turi būti renkami imant mėginius ir analizuojami paskirtų ekspertų ir (arba) ekspertizės laboratorijų. Atitinkami įrodymai taip pat turėtų būti paimami oficialiam saugojimui arba kitaip konfiskuojami užtikrinant saugų ir patikimą laikymą, kuris dažnai yra susijęs su didelėmis išlaidomis (taip pat žr. XII skyrių).

Remiantis vertinimo išvadomis, taip pat atsižvelgiant į tai, kad pavojingųjų medžiagų tvarkymas dažnai yra susijęs su organizuotu nusikalstamumu, svarbu naudotis žvalgybos informacija siekiant pagerinti aptikimo pajėgumus šioje srityje. Be to, valstybės narės turėtų kuo geriau pasinaudoti šiuolaikinių technologijų teikiamomis galimybėmis bei aukštųjų technologijų priemonėmis ir labai sudėtinga įranga – tai gali palengvinti pavojingųjų medžiagų aptikimą, mėginių ėmimą ir nukenksminimą.

Atsižvelgiant į tai, kad dirbant su pavojingosiomis medžiagomis reikalingos aukšto lygio ekspertinės žinios ir kad apskritai reikalinga didesnė specializacija, itin svarbūs yra tinkami ir reguliarūs su šiomis medžiagomis dirbančių nacionalinių veiklos vykdytojų specializuoti mokymai pavojingų medžiagų klausimais. Tokie mokymai įvairiose valstybėse narėse rengiami įvairiu mastu – vienose jie geriau organizuoti ir išsamūs, o kitose turėtų būti rengiami aktyviau ir tobulinami.

Be to, svarbu bendradarbiauti su kitų ES valstybių narių ir trečiųjų valstybių kompetentingomis institucijomis dėl pavojingųjų medžiagų, kad būtų galima keistis informacija apie tendencijas, susijusias su tokių medžiagų gamyba ar tvarkymu ir jų pateikimu rinkai Europos ir tarptautiniu lygmeniu.

Tačiau kai kurios valstybės narės nepateikė jokios informacijos ir nepranešė apie konkrečią bendradarbiavimo su kitais Europos ir tarptautiniais partneriais patirtį, susijusią su pavojingųjų medžiagų tvarkymu. Kitos valstybės narės pranešė apie įvairius bendradarbiavimo būdus – visų pirma apie keitimąsi informacija – su kitomis šalimis per atitinkamus kanalus, pavyzdžiui, Europolą ir Interpolą. Kai kurios valstybės narės nurodė, kad naudojasi kitais kanalais, pavyzdžiui, Nacionalinių vykdymo užtikrinimo institucijų portalu (PD-NEA), internetine visos Europos rinkos priežiūros informacijos ir komunikacijos sistema (ICSMS) ir, didelės rizikos atvejais – RAPEX saugos vartais, skirtais dalytis informacija apie pavojingąsias medžiagas.

Kalbant apie atliekas, jų priskyrimo pavojingosioms atliekoms kriterijai yra nustatyti 2014 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamente (ES) Nr. 1357/2014. Ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama 2008 m. lapkričio 19 d. Direktyvos 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę 3 straipsnio b ir e punktuose nurodytiems su pavojingosiomis atliekomis susijusiems nusikaltimams dėl jų poveikio žmonių sveikatai ir aplinkai.

Turėtų būti stebimas pavojingųjų atliekų tvarkymas ir vežimas, nes netinkamas šių atliekų tvarkymas gali sukelti didelę taršą ir padaryti neigiamą poveikį visuomenės sveikatai. Tai daroma įpareigojant pavojingųjų atliekų gamintojus, turėtojus, surinkėjus, vežėjus ir šalintojus informuoti kompetentingas institucijas apie pavojingųjų atliekų šalinimą bei vežimą ir atliekant patikrinimus. Tačiau daugelyje valstybių narių nėra konkrečių sistemų ar priemonių, kuriomis būtų galima naudotis atliekant būtent su pavojingosiomis atliekomis susijusius patikrinimus ir tyrimus.

Daugelyje įvertintų valstybių narių nusikalstamų veikų, susijusių su pavojingosiomis atliekomis arba pavojingosiomis medžiagomis, skaičius yra mažas. Bendri *modi operandi* neteisėtai tvarkant pavojingąsias atliekas – apsimesti, kad atliekos nėra pavojingosios, klasifikuoti elektros ir elektroninės įrangos atliekas kaip produktus ir slėpti pavojingąsias atliekas po nepavojingosiomis atliekomis.

Daugelis su pavojingosiomis atliekomis susijusių nusikaltimų padaromi dėl neteisingo klasifikavimo, nes kai kurios bendrovės yra linkusios klasifikuoti prekes kaip nepavojingas, jei yra bent menkiausia tikimybė, kad jos galėtų būti aptiktos. Todėl vienas iš pagrindinių kompetentingų institucijų uždavinių – užtikrinti, kad atliekų priskyrimo pavojingosioms atliekoms dokumentai būtų teisingi. Kadangi pavojingųjų atliekų tvarkymas yra itin techninis ir sudėtingas procesas, atitinkamomis priemonėmis turėtų būti užtikrinta, kad patikrinimus ir su jais susijusią mėginių ėmimo veiklą vykdytų kvalifikuoti specialistai, turintys specialių ekspertinių žinių šioje srityje.

REKOMENDACIJOS

- *Tam, kad būtų sustiprinti valstybių narių aptikimo ir vykdymo užtikrinimo pajėgumai kovojant su neteisėta pavojingųjų medžiagų gamyba ir tvarkymu, valstybės narės raginamos gerinti stebėsenos veiklą ir susijusias patikras, taip pat pasinaudoti žvalgybos duomenimis ir rizikos vertinimais, kad būtų nustatytos tendencijos ir grėsmės šioje srityje.*
- *Valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybes oficialiai įforminti tarpžinybinį bendradarbiavimą kovojant su neteisėta veikla, susijusia su pavojingųjų medžiagų gamyba ir tvarkymu, siekiant užtikrinti, kad kompetentingos institucijos galėtų greitai ir koordinuotai reaguoti į cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių medžiagų keliamas grėsmes.*
- *Valstybės narės raginamos imtis tinkamų priemonių, kad būtų padidinta kompetentingų institucijų, kurios dalyvauja kovojant su neteisėta pavojingųjų medžiagų gamyba ir tvarkymu, specializacija, pavyzdžiui, didinant šios sudėtingos ir itin techninės nusikalstamumo srities specialistų mokymo galimybes.*